

GÂNDIREA

ANUL IV

(1924)

No. 1

A APĂRUT :

A APĂRUT :

NICHIFOR CRĂINIC
DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I

UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI — EDITURA «CARTEA ROMĂNEASCĂ»

A APĂRUT :

A APĂRUT :

IONEL TEODOREANU
ULIȚA COPILARIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

REVISTA MENSILE

DELTA

REVISTA MENSILE

Redactori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abbonamento per l'estero: Un anno Lire 25. —

LE CRAPOUILLOT

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES

Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99, Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

LE MONDE NOUVEAU

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale, economice, literare și artistice între Franța și străinătate.
Apare de 2 ori pe lună. — Abonamentul anual 50 franci. — Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

IL CONCILIO

REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA

ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento | Italia e Colonie L. 45
annuo | Estero . . . . . » 70

Un fascicolo | Italia e Colonie L. 4,50
separato | Estero . . . . . » 7,-

CONTO CORRENTE E ASSEgni POS TALI N. 1-2577

GÂNDIREA

ARTA PLASTICĂ ROMÂNEASCĂ

DE

FRANCISC ȘIRATO

LA răstimpuri, se ridică în discuțiile celor interesați, o întrebare ce cuprinde sensul unei dorinți la unii, unei jigniri la alții. Se întreabă îngrijorați, logofeții esteticei: avem o artă națională?

Între două cronici despre impresionism și expresionism, reapare această întrebare în discuții ce rămân, fatal, fără concluzii. Semănat în stărpiciunea simțirii și inteligenței lor, acest gingaș germene; „arta”, nu poate încolți și rodi din cauza glandelor istovite de un pesimism de altfel fără cauză. Așezați la cele două hotare, încă nedefinite, ale timpurilor actuale, ei chiue ciobănește la oile, cu secrețiune „artistică”, din slăna Ateneului. Smorcăind terenul, nasul logofeților împoașcă cu strănutul lor, o generație întreagă de artiști. De alt-fel mărginirea lor intelectuală explică și mărginirea țărâmului cercetat, la produsul unei singure generații: a celei actuale. Și nu dovedesc prin aceasta, nici măcar o pricepere relativă a chestiunii când, cu vremelnică măsură, stabilesc cu penibile efortări, o constatare finală cel puțin pripită. Cu rămășițele unor lecturi filosofico-estetice, ajung la considerațiuni streine de obiectul discuției: paraziți și diletanți, ei brodează, pentru delectarea personală, o canava imaginară, a unei literaturi perimate.

«Nu avem o artă națională», este răspunsul ghemuit între frazele incolăcite diplomatic și descolăcite grafic, pe hârtie, din vidul sensibilității lor atrofiate.

Desigur că, aspectul exterior, tehnic, în special al „artei noi” — cum sună eticheta de clasificare, general uzitată — nu prezintă un clișeu particular și inedit. Cotuși, un ochiu inteligent ar fi întrevăzut sub haina pestriță a unui curent oarecare și european, totodată și-o *sensibilitate plastică*, cu un caracter distinctiv. Insușire, cu caracter vizionar,

ce și va crea cu timpul și clișee plastice potrivite. Inșă redus ca inteligență, cretinismul critic nu străbate mai departe decât lumina felinarului prin întunericul opac al pivniței. Atitudinea lui în fața operei de artă nouă, e comparabilă, în perplexitate, doar cu a vițelului la poarta nouă. Ei nu-i găsesc o afinitate și corespondențe cu tradiția „Trecutului” de ieri sau alaltăieri. Impedicați din cauza posturii critice ce-i obligă — cred ei — la o atitudine, ei jelesc sau se indignează.

Miopia intelectuală, comparabilă miopiei oculare, schimbă caracterul fizionomic până și lucrurilor celor mai familiare. Sensibilității plastice a artiștilor, ei opun letrismul intelectual: trag paralele între arta universală și cea românească, pun probleme privind cruciș la strădaniile artiștilor ce îndrănesc „să gândească cu ochiul și să filosofeze cu pensula”.

Privită cruciș și icoana li se înfățișează în linii caricaturale.

* * *

Restrânsă discuția pe tărâmul artelor plastice, nu putem ridica de cât argumente echivalente în esență, bazate, înainte de orice, pe elemente formale. Confuziile se nasc, inevitabil, când considerații de altă natură trec pe primul plan al discuției. Non-sensul mai multelor puncte de vedere, pictorul le-a eliminat din tabloul său: el vede mai logic de cât gândește mintea torturată a intelectualului.

Pentru artistul plastic forma e totul; când forma se solidifică, haosul dispare din univers, prin organizare. Intre o formă și alta, din natură, există o cale a inconceptibilității sufletească ce tălăzuește de la om la om. Intre forme se întinde spațiul, pe care artistul nu-l poate sesiza, folosindu-l totuși în organizarea operei sale. Forma e baza oricărei exprimări plastice; e elementul prim.

Cu încetul, din obscuritatea neștiinții, a vremurilor primitive, spiritul omului pătrunse prin vălmășagul aspectelor deosebite, ale fenomenelor naturale, până la esența formală a lucrurilor. Și se născu, atunci, în om, o conștiință formală. Conștiință pe care poporul românesc a pus-o în lacătul de la ușa pivniței zăbrelită pătrat, în olăria lui, în furca de tors și în casa lui.

Arta țaranului român e de invențiune, de concentrare, pătrunzând prin sentiment, până la esențialul formei. El nu copiază și nu imită natura. Natura, o spiritualizează prin purificare și o exprimă printr'un echivalent geometric: forma liberată de existența corporală. Pe covoare și scoarțe, linia, pătratul și alte forme geometrice, sunt organizate și proporționate dimensional, în colorii primare, ce sunt gustate cu puterea unui spiritualism estetic. Formă apare lângă formă, floare lângă floare, în raporturi și legături formale. Intre forme, în distanța suprafeței se întinde liniștea spirituală a adâncimii: spațiul din natură se află transpus în suprafață. Excesiv și auster, sentimentul poporului respinge grația ritmului liniar șerpuit; nu are atracțiune decât pentru repețirea și alternarea ordonată a unui motiv formal. Totul devine tipic, supus unei legi de sublimă mecanică.

Problema formală se află rezolvată ca o problemă de geometrie descriptivă, chiar atunci când, forma din abstractă devine concretă, prin materialul în care poporul se exprimă sculptural sau arhitectonic, în spațiu. Cubul casei închide o întocmire armonică în funcție simetrică: la dreapta și la stânga tindei câte-o odă. Se ascunde aci un sistem perzistent și conștient, aplicat în casa țărănească din largul șesurilor sau de pe înălțimea dealurilor. O casă ridicată de simțământul pornit spre abstractizare e un cub, iar stâlpul un cilindru sau o prismă; iar ornamentul va fi, și aci, de pură esență formală: linia, pătratul, dreptunghiul, sfera... Exuberanța ornamentului nu va înăbuși, niciodată, esențialul formal, după cum se întâmplă la vecinii pământului românesc.

Liniei șerpuite, sau elipsei, ca și imitațiilor directe după natură, în forme convulsive, sinuoase, simțământul său le opune austeritatea unei atitudini concentrate, a unui spiritualism animat.

* * *

Urcăm o treaptă culturală când pătrundem într'o biserică bizantină din țară, schimbând doar o altitudine artistică, fără a ne părăsi atitudinea sufletească. Căci, aceiași expresiune virtuală și formală, se desprinde de pe păreții fantomaticelor umbre ce radiază

misterul evanghelic: pentru artistul plastic, *crede* în vecinicia esențialului formal. Făpturile nasc și dispar, ca altele să nască în substanța aceleiași esențe formale. În vecinicia esenței formale, concepe arta plastică, vecinicia Dumnezeirii.

Sufletul creștinesc se avântă de pe acest pământ plin de păcate — de care îl legase antichitatea clasică — spre lumea „unde nu este durere, nici întristare, nici suspin”. În artă, desprinderea de natură devine complectă. Ochiul artistului nu se mai încântă de paradisul terestru și orice atitudine individualistă e comprimată. În locul naturalismului păgân, trece o artă a fanteziei ce despoaie creațiunea de orice aspect natural, ridicând-o la sublima „abstracțiune” ce a făcut pe om „după chipul și asemănarea lui”, prin sintetizarea formelor naturale.

Căria convingerii în vecinicia esenței formale, se exprimă în soliditatea interioară a legăturilor liniare, în limitarea în spațiu a întruchipărilor artistice. Formele sunt „fixate”, în complexuri solid încheiate și în „muchii”. Nemărginirea bolței cerești e mărginită într’un plan vertical, ce „izolează” figurile sfinților și martirilor cu atitudini grave, nobile, dispuse simetric, în spațiul supranatural simbolizat prin fondul de aur. Linia rigidă deși nu totdeauna dreaptă, „construește” și „definește” imagina, în limite clar exprimate. Suprafața și forma cubică, sunt sinteze formale ce exclud rotunjirea în adâncul spațiului.

Această concepție formală, se suprapune minunat simțului artistic al poporului românesc. Simț ce acum găsește corespondențe în arta cultă. Nu se datorește numai întâmplărilor istorice, faptul, că exprimarea artistică de pe frescele monăstirilor este adoptată, de popor, fără stingherire sufletească. Adoptarea formelor de arta bizantină se datorește unui simțământ formal dinainte adunat. Ca și arta poporului, arta bizantină, prin concentrarea formală ce definește cu precisiune, exprimă același sentiment auster. Capacitatea poporului de-a crea din nou, de-a inventa forme ce nu au decât prin esența lor raporturi cu formele naturii, găsește, în arta bizantină o corespondență naturală, lipsită de constrângere.

Și suntem convinși că primirea credinței creștine în versiunea răsăriteană, se datorește și sugestiei primită pe cale sensorială, odată cu misticismul abstract al cuprinsului evanghelic.

Pentru noi este sigur, că, dacă împrejurări vitrege nu ar fi oprit evoluția ascendentă a poporului românesc — nu numai pe terenul artei — un *Giotto* ar fi apărut ca să stabilească unitatea între spirit și materie, printr’o arzătoare cuprindere sufletească exprimată într’o realizare plastică absolută.

* * *

Din visurile noastre de artă, ne trezim copii ai sfârșitului veacului XIX, adânc pătrunși de spiritul materialismului științific, ce amenință să golească pământul de mistere și să lase pe om fără suflet

Puterea sufletului e acum deplin sleită. Inteligența nu recunoaște decât legile mecanice, care pun în funcțiune un organism. Nu simte existența sufletului și nu cunoaște decât formele lui de manifestare, statornicită în legi psihologice. Studiul acestor legi, cuprinde toată participarea lui la existența aproapelui.

Artistul plastic născut în acest mediu, observă fenomenele naturii cu spirit calculat și nu desprinde decât aspectul exterior al lumii.

Pentru întâia oară, artistul român s’a găsit în fața naturii. Studiul ei, în diversele aspecte, l-au îndărit la cucerirea aspectului material ce, totuși, nu a fost niciodată deplină. O delicatețată nativă se împotrivesc unei disecții anatomice, amănunțită până la ultima posibilitate. Spiritului său rezumativ, îi este imposibil să se aplice analizei indiscrete a detaliului intim. De-o copie obiectivă directă, exactă a naturii, n’a fost capabil nici un artist român. O exactitate obiectivă a formelor, astfel cum ni le prezintă *Courbet* sau *Leibl*, nu le-a fost posibilă. Și nu se poate numi insuficiență tehnică, ce a fost expresia unei aptitudini speciale.

Carele cu boi ale lui *Grigorescu*, vin din depărtări de unde sunt și văzute. O apropiere de subiect îl turbură. Epoca impresionismului l-a influențat mai mult tehnicește; obiectul suferă o transformare prin sentimentul cu care a privit. *Grigorescu* e un subiectiv, un pictor liric, ce topește forma și culoarea obiectului până la imaterialitate. Deși *Georgescu*, sculptorul lui „*Gheorghe Lazăr*”, își organizează plastic-formal opera, sentimentul său însă nu se tințuește decât asupra esențialului formal, caracterizat printr’o

spiritualizare frigidă. *Andreescu*, pe care conștiința artiștilor l-a așezat pe un plan deosebit și înaintea lui *Grigorescu*, se apleacă asupra obiectului din natură, cu evlavioasă dragoste fără să poată înlocui o ultimă tensiune, ce se remarcă între sentimentul său și conținutul formal al obiectului. În vecinătate așezat, mai numim pe *Petrașcu*, pictorul ce împrumută o nuanță fantastică și tragică totodată, celor mai umile lucruri. *Luchian*, este până azi, cea mai tipică expresiune a sentimentului artistic al poporului românesc. La el, obiectul prin formă și culoare, este rupt din cătușele naturii și transpus în colori și forme esențiale, ce distrug iluziunea realității, brutală în substanța ei materială.

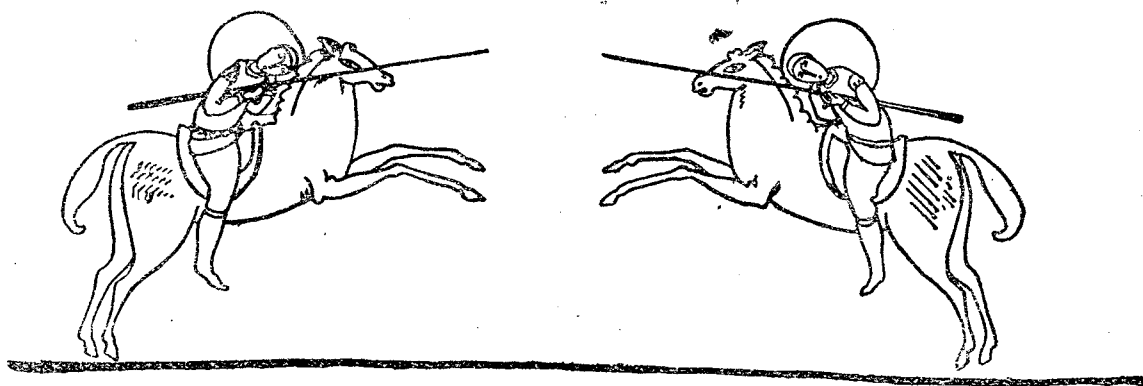
Artiștii timpului de față știu, că o realizare absolută nu e posibilă decât printr'o unitate ideală, armonică, a ființei cu forma ei, a spiritului cu materia, rezultate din contopirea acestora în cuptorul sufletului. Din vălmășagul complexului de forme din natură, sensibilitatea nativă, desprinde — chiar în ciuda curentelor de artă — elementele formale, curățite de șgura conformațiilor accidentale, ca să pătrundă până la esențialul formei. Curentul general în arta occidentală, azi, vine în ajutorul sensibilității native a artistului român. Ni se pare, cu atât mai precar, ca tocmai calitatea specială: simțul de abstracțiune, ce deosebete pe artistul român chiar într'o vreme orientată artisticeste spre aspectul exterior al lumii, să nu fie recunoscut ca element tradițional.

Odată cucerită, exprimarea plastică abreviată lapidar a formelor din natură, a sâmburelui formal; unitatea spirituală și materială va fi împlinită prin nașterea caracterului deosebit. Nu printr'o copie servilă a naturii, ci prin evidențierea caracterului fizic, general, în ce are mai trainic pământul și neamul românesc, ni se va revela personalitatea lui națională. Prin reducerea la esență, prin spiritualizarea elementelor formale, e evidențiază liberul și necondiționatul firei și ființei românești.

În faptul creației din elementele constitutive, scoase din adâncul, din necondiționatul naturii, se crează un stil de un idealism în sens tehnic. Cât timp arta, în serviciul naturii, e numai oglinda ce răsfrânge imagina ei, obiectiv, cu tot complexul aspectelor trecătoare, ea nu poate fi liberă, nu poate fi reprezentarea ființei și firei românești în superioară potență.

Contribuind, prin sforțări comune în ideal, la alcătuirea unui material artistic, atunci, când va veni artistul a cărui simțire înfierbântată de voință creatoare să fie destul de puternică, ca să evidențieze în forme plastice, îngemănarea spiritului cu materia, atunci, arta românească va fi cucerit, de fapt, și o autonomie artistică.

CÂNTEC DE MUNTE

DE

NICHIFOR CRAINIC

Cu bradul mă absoarbe 'naltul cer
Și cânt cu scorbura când vântul bate,
Dorm cu tăcerile'n singurătate
Și cu ecoul pe coclauri pier.

Mă 'mprăștii cu lumina ce se pierde
Strivită prin frunzarele de sus
In codrul ce din zori până'n apus
Miroase-a putred și miroase-a verde.

Cu piscul razim nori de fruntea mea
Și zac în văi cu florile deavalma,
Cu ramurile 'ntind spre boltă palma
Să legăn păsări, ca'ntr'un cuib, în ea.

Ferigă ce te zbași făr' de alinare,
Eu vreau pe stânci cu mușchiul să rămân,
Dar cu izvoarele m'adun și mân
Cu ele către mare, către mare.

CÂNTARE PENTRU TRECUT

DE

LUCIAN BLAGA

ÎN noapte sori bătrâni
se'ntorc spre obârșia lor niciodată uitată.
Singurătatea mea răsună
prin satul cu coperișele negre
Dacă ai fi cu mine ți-aș spune:
uite, acesta e drumul
pe unde mânăm dobitoace sfinte cu biciul;
uite, aceștia-s arinii
subt care smulgeam aripi din sânge de paseri.

Mai trăiesc și astăzi — fantastice — morile
cu roșile grele de mușchiul verde al apei.
Lângă un veac trecut mai stăruie casa
unde mi-am făcut intrarea în cântecul zilei.
Ți-aș arăta plinicarul și șura
pe-a cărei streșină grea
îmi aruncam mărunți și albi dinții de lapte —
sămânță magică din care trebuiau să crească cei noi.
Ți-aș arăta poarta întunecată, unde puneam
frunză mântuitoare de leuștean
să apăr de strigoi
laptele și ugerul vacilor.
Pe-aci mi-am trecut trupul gol al copilăriei
prin flacăra anilor.
Pe-aci s'a furișat și vremea
ce mi-a adus desăvârșirile în rău.

Totul a fost un joc despletit
în lumină mare pe uliți.
Tot mai trist, tot mai trist
s'a înțeșit apoi îndemnul întoarcerii.
Când m'am trezit om și cuget-împlinit,
singurătatea mea răsună înaltă prin lume.

Dobitoacele sfinte s'au dus subt pământ.
Sângele de paseri e mut.
— Vreau să rămân aici
cântare pentru trecut
peste odihna pietrelor.

A SBURAT O PASĂRE NEAGRĂ

(FRAGMENT DE ROMAN)

DE

CEZAR PETRESCU

COLONELUL Pavel Vardaru pipăi în cutia de lemn cafeniu, o țigare de foi uscată.

De pe gravura capacului, îi surâse prietenos, cu tot șiragul dinților de porțelan, o creolă purtând pe umeri în chip de amforă, un coș de foi de tutun, sub inscripția aurită: „Henri Clay-Ĥabana“. Era numai o simplă etichetă, și totuși femeia îi părea grozav de cunoscută. Deodată își aminti cu mare bucurie: — „Dar sunt ochii lui Mimi! Extraordinar cum seamănă cu ochii lui Mimi..“.

Acoperi restul figurei cu latul palmei. Intr'adevăr, în gravură îl priveau acum ochii răsători ai dansatoarei. Trăi o clipă vedenia fugitivă: perdelele de catifea roșie lăsându-se moale, femeia împărțind cu amândouă mâinile sărutări sălei, ropotul de aplauze, o fâl-făire de fuste scurte peste pulpe în tricou roz... Toate de atât de departe!

Colonelul scotoci buzunările tunicii, în căutarea briceagului cu mica ghilotină de oțel, pentru tăiat vârful țigărei. Nu o află. Ca întotdeauna, Vanea soldatul, uitase să stră-mute dintr'o tunică în alta, toate instrumentele nichelate care alcătuiau trusa de concen-trare a domnului comandant: lanterna electrică, cuțitul de desfăcut cutii de conserve, pedometru, tirbușon, bricheta cu benzină și fitil, busola în miniatură.

Când cel din urmă buzunar fu explorat fără izbândă, colonelul Pavel Vardaru suspină cu o nemărginită milă pentru propriu-i destin: era fără îndoială cel mai nefericit coman-dant de regiment de pe planetă.

Se resemnă să decapiteze cu dinții vârful țigării, îl scupă scârbit peste balustradă, în mare, și întinse peste masă, după cutia de chibrituri, mâna grasă și albă, de prelat.

Doamna colonel — Tanti Laura — strânse buzele vișinii cu o spaimă care dădea

înfățișare de copil alintat, obrazului de grăsulie și vârstnică păpușe blondă, cu pomeții trandafirii și cu genele lungi, răsucite în sus :

— Pol, iarăși începi cu ororile tale! Mută cel puțin scaunul... Știi că nu pot suporta mirosul ăsta, de catran...

Ca măsură de defensivă, tanti Laura scoase din portțigaretul îngust de platină, cu încrustații de email, o țigaretă egiptiană și o aprinse la flacăra unei brichete, prinsă cu lanț subțire, de argint.

Chelnerul aduse două fructiere cu struguri de Constantinopol, piersici și pere, între bulgări străvezii de ghiață, pe culcuș de frunze crestate de viță. Un picolo, cu gâtul sufocat de gulerul tare și prea înalt, distribui cu dexteritate farfurioarele și tacămurile de desert.

Orchestra tăcuse. Se înălța acum larma glasurilor, sunetul cristalin al paharelor, hotele și comenzile întărite de așteptare, umplând terasa Cazinoului de rumoarea neîntreruptă a marelor restaurante, cafeuri și baruri, de care cu părere de rău, ca de ultimul post înaintat al civilizației, Colonelul Pavel Vardaru, după un concediu de patruzeci și opt de ore, trebuia să se rupă a douazi, în zori, pentru a se înfunda iarăși în satul tătăresc, cu bordee strâmbe și oarbe de lut, cu imprejmirile de tizic, câini flocoși, catări sbierând în asfințit, și cu praful acela dobrogean, ce înfundă nările, sgârie gâtlejul și surește părul; răsucit în vârtejuri, peste câmpuri dogorite, fără zare de umbră. Cu înduioșare de deportat în preziua osândei, privea arbuștii exotici plantați în cutii de lemn pe marginea ferasei, cu frunzele lor lucii care în bătaia luminei cretoase păreau făiate artificial în zinc; mesele cu necunoscuți; femeile în toalete spumoase și străvezii; viragiile savante ale chelnerilor printre scaune, balansând în vârful brațelor tăvile încărcate: pavilionul capelei vieneze cu femeile în haină roșie acordându-și vioarele între genunchii strânși; ferestrele largi încununate de colierele becurilor; afișele uriașe, strigător văpsite, înfățișând un dansator negru și o celebră diseuză: spectacol neprețuit, de confort, risipă și trai bun, care se va deslănțui fără preget, scăldat în aceeași orgie luminoasă de arcuri voltaice și răcorit de briza umedă a mării, și mâine, atunci când dânsul orbecăind în besna satului, apărându-se de câini dușmani și călcând în movili de gunoaie, își va amăgi nesomnul inspectând santinelele de noapte. Colonelul Pavel Vardaru simți pieptul înăbușit de tristețea unui școlar, la sfârșit de vacanță.

— Cafele, vă rog?

Chelnerul aștepta înclinat de mijloc, cu fața rasă, neclintită și severă, cașicum era vorba de cea mai gravă hotărâre diplomatică.

— Desigur, și cafele! tresări din altă lume Colonelul. Copii, care mai ia cafea? Auzi: două înghețate, un mazagran... tu ești cu mazAGRANUL Luminișo? .. Două marghilo-mane... Și licheoruri. Dă-mi lista!

Chelnerul nu se clinti. Clipi numai din ochi.

— Știu. Aniseta domnului Colonel.

Pavel Vardaru își prinse monoclul în arcada sprincenei și privi de jos în sus. sluga în frac, care-i cunoștea gusturile. Se luminează, cu o mare fericire:

— A! tu erai, Jean?

Și repetă, întârziind pe cuvinte, plimbându-se cu amintirea prin paradisul interzis:

— Jean, de la Alcazar!...

Jean zâmbi onctuos, scuturând profesional colțul mesei cu șervetul. Colonelul Pavel Vardaru era vestit în toate localurile de zi și de noapte, ale Capitalei și tuturor reședințelor de vară. Capul lui de timpuriu sur, cu obrazul și mustățile întotdeauna proaspăt rase, cu înfățișare de militar în glumă, de salon și de operetă, prezidase multe mese rămase de pomină. Era celebru în întocmirea măiastră a menuurilor, în rețetele de mâncări recomandate bucătarilor cu adaosuri speciale, și în cunoașterea fără greș, de la prima gustare, a tuturor pivniților și recoltelor faimoase de vinuri.

Când licheorul fu turnat, Colonelul ridică în lumină paharul cu piciorul înalt, ținându-l între degetele grase, cu o luare aminte și înduioșare de savant examinând un elixir miraculos. Admiră limpeziciunea culorii, respiră aroma cu nespusă fericire și sorbi în răstimpuri. Pe urmă, cu țigarea de foi între dinți, se întoarse către frate-său, Alexandru Vardaru, deputatul, care plecat deasupra gazetelor de seară, fuma una la fel.

— Alexandre, simți briza? E un aer!... un aer...

Alexandru Vardaru, cufundat în lectura telegramelor de pe frontul oriental, făcu un

gest vag de confirmare, cu mâna. Dar Mihai Vardaru, nepotul lor, din colțul de unde-și gusta înghețata în felii subțiri, cu grații de piscă, ridică obrazul femein și vru să întrebe cum se poate simți ce fel de aer e, respirat prin asemenea adevărate coșuri de locomotivă, cum arătau țigările de foi. Iși aminti însă, că trebuia numai de cât, să ceară cinci sute de lei, unchiului Pol, înainte de plecare, și înăbușindu-și gluma, se hotărî să o amâne pentru alt prilej, zâmbindu-și singur.

— De ce râzi, Mihai? întrebă Luminița.

Toți ochii se îndreptară către el, și Mihai roși.

— Vă rog, să nu-mi necăjiți băiatul! protestă Tanti Laura, apărându-și nepotul, sfios și cuviincios, în mijlocul acestei familii sportive, unde ea singură și adolescentul cu obraz de elevă de pension, nu aveau apucături și vocabular de camping, stadiu și câmp de curse.

Iși aminti ceva, și deschizând portțigaretul de platină, spuse:

— Acum, Mihai, când ești bacaloriat, bărbat în toată firea, cred că poți fuma... Nu e așa, Pol, Alexandre, că-i permiteți?

Mihai roși și mai tare, implorând:

-- Vai, Tanti!

Luminița Vardaru, scutură capul negricios din umbra arbuștilor unde stătuse ascunsă, privind întunericul mării, și-l strâmbă, imitându-l:

— „Vai, Tanti!“ Uff, ce văr molâu, mai am! Ce, vai Tanti?... Zi: „Merçi Tanti! nu fumez egiptiene. Sunt prea slabe și conțin opiu. Fumez regale!“ Uite!...

Înainte de a se putea apăra, Luminița Vardaru, cu îndemănare de polițist la o percheziție corporală, scoase din buzunarul lui Mihai, de la piept, un portțigaret de piele — cadoul ei, de astăvară, când își trecuse examenul de absolvire — îi puse o regală între dinți. În silă. luă și ea una, aprinse, și-i aruncă un colac de fum în nas.

— Poftim!

Toți zâmbiră, și Mihai răsuci stângaci, între degete, țigara aprinsă. Ce idee! Și ce neună! Lui nu-i tihnea țigarea de cât fumată singur, fără atâția ochii țintiți asupra-i.

Luminița își scoase pălăria de paiu, o înfipse într'un stâlp al balustradei, își scutură părul tuns și inelat, și cu coatele pe masă, cu obrazul arămiu mat după o lună de plajă, prins în pumn, închizând ochii negri și puțin oblici, să-i ferească de fumul țigării, declară autoritar, ca într'un consiliu de familie:

— Numai armata are să-l facă bărbat! Nene Pol, la toamnă numai de cât trebuie să-l desgheți... Eu mă declar învinsă.

Mihai găsi prilej să se răsbune. Ii șopti între dinți, în ureche:

— Și pe tine, numai măritișul are să te astâmpere!

Apoi adresându-se unei persoane nevăzute:

— Doamne Comșa, la primăvară trebuie s'o iei în primire și s'o drezezi. Noi ne declarăm învinși.

Luminița, uimită de atât de neașteptată îndrăzneală, rămase cu țigarea la jumătatea drumului spre buze.

— Ce-ai zis? mă rog, ce-ai zis?

Mihai se plecă, și-i șopti a două oară, în ureche, apăsat:

— Am zis, că numai domnul Radu Comșa, are să-ți scoată sticleții din cap. Na!

— Poftim domnilor! — făcu Luminița cu cea mai mare minunare — abia i-ați permis să se emancipeze, și a și început să-și schimbe dinții de lapte! Încearcă să muște... Bravo! Mergi repede, mon vieux! Într'o lună, te văd iscăbind polițe, pușnind o coșcogea havană în nasul unchiului Pol, sau, mai știu eu? așezându-te la masa dealături, cu portugheza...

— Ce portugheză, mă rog? se mișcă între brațele jâlțului de paie, foarte îngrijorată, Tanti Laura.

Luminița își scutură părul pe spate, și explică volubil:

— O portugheză, o femeie din Portugalia, fost mare imperiu colonial, actualmente modestă republică situată la extrema Iberice. Capitala Lisabona, în provincia Estramadura, banalizată de poezii simbolști... Oraș însemnat: Porto, cu vinuri vestite despre care poate să ne spună ceva mai pe larg unchiul Pol. Portugalia însfârșit, patria apei de păr, a lui Camoens și donei Ines de Castro. Pentru rest și detalii precise, adresați-vă domnului, care-l face pe mironosița. Vă poate delecta și cu un „Fado do amor“, din reperoriul popular...

Luminița fredonă cu mâna pe inimă, revărsându-și dintr'o scuturare, părul negru peste ochi, să-și dea înfățișare mai poetică :

— „Amor é sonho que mata

Sorriso que desfalece

Amor é nuevem de prata...“

Mihai se sili să asculte această vertiginoasă și perfidă disertație de geografie, istorie și folclor, cu cea mai desăvârșită nepăsare. Dar micșorându-și ochii ca din pricina fumului, își strivi o lacrimă de necaz. Povestea cu dansatoarea portugheză fusese cea dintâi suferință a lui, copilărească. Luminița îi descoperise fotografiile și caetul de note, fusese confidenta lui două luni cât ținuse întreg romanul, îi făgăduise să nu destăinuie nimic, nimănui. Din caetul acela de note, descifrase și dânsa la piano, romanța populară portugheză— numărul Carmencitei la Majestic—și atunci îi păruse cântecul interesant, frumos, și îl învățase. Iar acum își bătea joc! Toate femeile, toate, sunt deopotrivă de....

— Așa dar, a fos oprită și ofensiva lui Brusilov! declară Alexandru Vardaru, ridicând obrazul aspru deasupra gazetelor, împăturindu-le și așezându-le sub cot. Mi se pare că deastădată începe criza cea mare. Pol, să nu uiți procura! Până în zece zile, trebuie să vindem și grâul vostru. Pe urmă, cine știe ce se mai întâmplă!...

Colonelul întinse picioarele sub masă, cu un zângănit de pînteni și privi în lumină, alt pahar de lichior, plin.

— Dar întâmple-se orice, numai să sfârșească! M'am săturat de ținut trupa în bord-dee. Știi voi ce mizerie e faimosul vostru Cadrilater? O murdărie! Și niște nume de sate! Daidâr, Balbunar, Siahlar, Sarsânlar. Să le ia dracu!. Parc'au fost botezate de băl-băiți. Auziți: Balbunar, Sarsânlar!...

Ridică ochii, invocând mărturia cerului. Dar nimeni nu se arată mișcat de această desnădejde. Exilul în cadrilater nu era atât de grozav, cum vroia să-l arate unchiul Pol. Își adusese automobilul. Își instalase o baie cu duș automat. Acum o lună, făcuse un drum la București, numai să obțină de la corp mutarea unui bucătar special, la popota regimentului. Soldați trimiși cu ordine, cărau dela Constanța și din Capitală, trușandale în coșuri de papură; aparate de fabricat înghețata, mașini de măcinat cafea; popota regimentului era vestită în toată divizia, iar ofițerii începeau să se îngrașe și să capete gusturi patriciene.

— Se pare că Czernin caută o întrevvedere cu Brătianu, își urmă gândul Alexandru Vardaru.

— Sigur! Iar ne mai oferă ceva... Ne-au mai cumpărat odată Bucovina, dela Rumiantzov, cu cinci mii de galbeni și o tabacheră. E drept, de aur și cu briliante! se supără colonelul, dușman neîndurat al Puterilor centrale, de când se închisese granițele spre Riviera.

— Cred cu toate acestea, urmă Alexandru Vardaru, că până la sfârșitul recoltei, nu poate fi vorba de cât de pregătiri. În Moldova nici nu s'a sfârșit secera.. Vagoanele sunt prinse, soldații în permisiile agricole. Apropòs, Pol, pentru treer la Făloasa n'aș putea cere la minister, soldați de la tine? Am iscălit scrisoarea să predau patruzeci de vagoane, până la cinsprezece ale luni. Mă ține neamțul numai în telegrame.

— Cum, tot la nemți ai dat grâul și anul ăsta? lărgi cu mirare ochii albaștri, Tanti Laura.

— Evident! Simpatia e una și afacerile sunt alta. Dragă Lauro, din nefericire viața e ceva mai complicată de cât în romanele tale.

— Bine, dar e monstruos să hrănești o armată, împotriva căreia poate ai să te bați mâine...

— Monstruos, nemonstruos, așa stau lucrurile! Dacă nu vând eu, vinde altul. Vinde negustorul care a cumpărat de la mine. Pe urmă, nici nu știu dacă vom lupta vreodată. Toate sunt ipoteze...

Tanti Laura nu se dădu bătută. Intre dânsa, reprezentând elementul romantic, „în nori“, al familiei, și Alexandru Vardaru, cumnatu-său, spiritul practic și „terestru“, era întotdeauna un necurmat duel.

— Aceasta n'o mai cred! spuse lăsându-se pe spatele jâlțului de paie, care scârțâi din toate mădulele. Peste o lună ori peste un an, România trebuie să fie alături de aliați, împotriva nemților. Sunt un popor desgustător! Adu-ți aminte Alexandre, acum trei ani, la Wüzburg. Bărbații care se dedau fără jenă la tandrețe conjugală în plin public, femeile purtându-și maternitatea ca un trofeu. Și vitrinele unde cremvürștii și șuncile stau expuse

printre violete și mănunchiuri de Vergissmeinnicht! Și costumele femeilor ca cele mai extraordinare împerecheri de culori: bleupal, roz, orange, verde de spinarea buratî-cului! Și conflictul din vagonul restaurant, cu Herr Commerzienrath! Pfu! dacă și aceasta se mai numește civilizație!...

Alexandru Vardaru înfipse un cuțit într'o pară, și o curăță cu răbdare minuțioasă, așa cum îți cauți de lucru până-și termină un copil, capriciul. Cânti Laura închee, cu o încruntare care nu putea turbura de fel, albastrul limpede și copilăros al ochilor. Totuși privea peste capete o legiune nevăzută de nemți, purtând șunci de Praga în baionetele încununate cu mănunchiuri de nu mă uita și cântând „Die Wacht am Rhein“... Alexandru îi întinse calm și zâmbind, în vârful cuțitului, jumătate din para curățată.

— Laura, Laura, judeci ca cea mai femeie dintre femei!

— Cum, adică? N'am dreptate? Spun, nu e așa? ca orice femeie, naivități! Ești foarte politicos în astăseară, dragule. Nu știam că iubești atât de mult gustul nemțesc! Poate ai dori să mă vezi îmbrăcată în haine liliachii, cu cingătoare verde, pălărie roz și ciorapi bleu pal...

Alexandru Vardaru nu se arată indignat de această perfectă logică femeiască. Iși curăți tacticos cealaltă jumătate de pară, apoi, numai după ce mușcă din fructul untos și dulce, răspunse:

— Nu e vorba de asta... Dar nu se duce un războiu cu un popor, fiindcă bărbații își desmiardă în public nevestele, mamele te dau jos de pe trotuoare cu volumul viitoareii progeneraturi, și fiindcă negustorii de mezeluri, expun șunca la un loc cu flori, ca să te deguste pentru totdeauna și de miozotis și de șunca de Praga. Aceasta e altăceva. Războiul dacă-l vom porni vreodată, avem alte îndestule motive. Mi se pare însă că nu suntem adunați aci, pentru a ajunge la conferințe diplomatice. Pol pleacă mâine dimineață, și cine știe când mai scapă dela righiment — uite ce tenebros e! — tu, Mihai și Luminița, o să rămâneți la Sinaia până în Septembrie; eu într'o săptămână, trebuie să văd cum stau lucrurile la Făloasa și la Arpășești, să pun la treier la Vadu-Luncea, și să găsesc vreme să vă vând și grâul vostru. Ne împrăștiem iarăși... Cine știe când ne mai adunăm la olaltă până la toamnă! Pe urmă se deschide parlamentul, mă așteaptă îndestule griji. Cum vedeți, Luminița, îmi adaogă altele.

Luminița se răsuci pe scaun, cu indignare ipocrită, micșorându-și privirea oblică între gene:

— Eu, păpă?

— Sst! făcu Alexandru Vardaru, amenințând cu degetele între care ținea țigara de foi. Tu n'ai cuvânt! Și păzește-te, ai văzut că Mihai atât așteaptă.

— O! Dacă e vorba de Mihai!...

Mihai se simți ofensat de acest dispreț, și ca să dovedească imediat că nu e cantitate atât de neînsemnată, îi murmură în ureche, cu intonația Luminiței de adineaori:

— „Amor é sonho que mata...“. Pentru rest și detalii precise, adresați-vă domnului Radu Comșa...

Era acum rândul Luminiței să ia înfățișarea celei mai desăvârșite nepăsări. Deschizând și închizând încuetoarea poșetei de bagă, dădă din umeri:

— Uff! Sunteți toți, niște, niște...

Nu găsi cuvântul îndestul de aspru. Se întoarse îmbufnată cu spatele către masă și cu fața spre marea înghițită de întuneric, arătând așa cu hotărâre, că n'o mai interesează discuția.

Alexandru Vardaru găsi înșfârșit răgaz să dovedească Colonelului, nevoia de a arenda moșia din Ialomița, Nu se mai simțea în stare să se ocupe de atâtea. Il chemau și oarecare îndatoriri politice. Acum, când la iarnă, Luminița avea să-și aibă gospodăria ei, rămânea singur. Îmbătrânea. Stăruia asupra cuvântului, desmițit de părul negru, dantura puternică și întreaga-i făptură, vânjoasă și neobosită. Intr'adevăr, în această familie deprinsă cu trai ușor și bun, el singur nu-și găsea odihnă. În afară de rostul din ce în ce mai temut și de frunte în Parlament; de procesele grele și complicate în care pleda aproape întotdeauna cu isbândă sigură, Alexandru Vardaru mai îngrijea și de cele două moșii din Muntenia rămase pe urma nevestei-șei, Elena, mama Luminiței, moartă cu zece ani în urmă la Vichy; administra averea lui Mihai și a celor două surori ale lui: Cora și Ralu, rămași orfani acum patru ani, pe urma unui accident de automobil pe Valea Prahovei, și pe deasupra, în fiecare toamnă și primăvară, trebuia să descurce și gospo-

dăria haotică a lui Paul și a Laurei; moșie mare și bogată, de aproape cinci mii pogoane, lăsată pe mâna vechililor și încărcată de ipoteci. Viața și-o petrecea mai mult în vagon de dormit și hoteluri; în aceeași săptămână apărea la Craiova într'un proces, la Iași într'o întrunire publică, conducând automobilul pe o șosea către una din moșii, rostind o cuvântare aplaudată la Camera, organizând compania electorală a unei alegeri parțiale. Pre-tutindenii, apariția omului acestuia bine legat, lat în spate, înfipt dărj pe picioarele scurte, în scoarța planetei; cu părul tuns perie și cu ochii cenușii, aspri și sfredelitori, inspira hotărîre, încredere și agitare. Născut pentru luptă și dominare, răscolea lumea pe unde trecea, și nu-și imblânzea privirea de cât pentru cei din jurul lui. Slăbiciunile lor îl amuzau fiindcă le socotea fără urmări, cât timp era el să vegheze. Când îi oprea asupra Luminiței, ochii de răceala oțelului i se învăluiau de duiosie, ca ochii vietăților sălbatice de pădure, când își privesc puii fără putere, încă. În această imblânzire protectoare, nu îngloba dintre streini, de cât pe Radu Comșa, fostul lui secretar vreme de doi ani, acum asociat în biroul de avocatură, tânăr plin de toate făgăduiele viitorului, și prin alegerea lui și a Luminiței, viitorul ei tovarăș de viață.

La cuvintele lui Alexandru Vardaru, Colonelul asculta distrat, privind valurile de lume revărsate din Casino, unde sfârșise ceva, vre-un spectacol. Ce însemnătate aveau toate, dacă puteau fi duse la bun sfârșit de Alexandru? Dacă era mai bine să arendeze moșia n'are de cât s'o arendeze. Nu se împotrivesc nici el, nici Laura. De ce însă, să turbure această ultimă seară, atât de plăcută, cu muzică aleasă, lichior fin, țigări minunate, amintind că viața e complicată și cu atât de absurde și stupide griji?

— Po!, tu n'ascuți! îl surprinse Alexandru Vardaru.

— Pardon! Ascult. De ce, să n'ascult? se apăra moale Colonelul, și deodată se înveseli.

Pe ușa principală a Cazinoului, eșea pe terasă, o pereche către care se întoarseră toți ochii.

Femeia, vestită pe vremuri, cu obrazul văpsit din cale afară, ochii lungiți de creion, părul oxigenat, bijuterii prea multe, iar costumul prea decoltat și extravagant pentru cutele vârstei de prisos ascunse sub fard; bărbatul mic, adus de spate, cu ochi de miop și cu mers tremurat pe picioarele subțiri: ghetete de lac, ghetre albe, monoclu atârnat de panglică lată, păr cănit, pălărie de pai pusă pe o sprânceană.

Colonelul Pavel Vardaru, cronică vie a Capitalei, nu-și putu stăpâni plăcerea de împărtași tuturor, romanul celor doi, de altfel prea cunoscut:

— Sunt epatantați, dragilor, epatantați! Domnul?... Bibi Murgescu, familie veche olteană, străbuni pomeniți în cronici, mănăstiri ctitorite în trei județe... Doamna? Ex-Lina Măgărdici, devenită Liana Măgârdeanu, ex-fată în casă, ex-cantatrice de cabaret, ex-întreținută și actualmente proprietară de palat cu două rânduri, lângă parcul Ioanid; cai de curse, două mașini—turism și limuzină—moșie și pădure în Argeș, vilă la Sinaia, vilă, aci la Constanța... Operația simplă: averea celui dintâi, trecut prin diferite și succesive acte autentificate, în proprietatea ex-Linei și actualei Liana. Cu mici pierderi pe drum, fiindcă moștenitorul Murgestilor se consolă de inevitabilele nemulțumiri sentimentale, tăind bancuri monstre la cluburile de pe vremuri. Când ultima sfoară de pământ a fost vândută, Liana Măgârdeanu constată că pasiunea pentru micul Bibi e în declin — se vede că totul fusese numai o iluzie a tinereții! — și fată de caracter, neadmițând situațiile false, îl expediază la plimbare. Neconsolatul Bibi face tapaj, descarcă un glonț de revolver într'o oglindă, trage un cheț rămas celebru, cu toți noctambulii Capitalei, doarme două zile și două nopți cât fermentează șampania, și se trezește a treia zi, decis să înceapă altă viață. Pleacă în străinătate, pe socoteala Statului bineînțeles, nu degeaba e rudă cu un sfert de țară. Aci sfârșește partea întâi. După treizeci de ani, adică astă-primăvară, partea a doua... Bibi Murgescu se întoarce după vagi misiuni diplomatice în diferitele capitale Europene, cu o pensie modestă, dar cu ghetre albe, monoclu, păr negru corb și cu insignele cătorva ordine străine. Puțin cam nesigur pe genunchi — ați văzut că pășește cu tremolo! — dar tot băiat bine crescut, spiritual și îndatoritor. Într'o frumoasă seară de Mai, Bibi Murgescu se plimba în parcul dela Sinaia, cu mâinele la spate și cu țigara de foi stinsă în colțul gurei. Stinsă, fiindcă din economie nu aprindea decât două cotidian, după fiecare masă. La un colț de alee: tablou! Ingrata!... Ingrata, făcând plimbarea igienică a lui Codiță, cățelul japonez, cunoscut de toate anele Capitalei galante. Vrea să-i întoarcă spatele, mai ales că din frumoasa Liana n'a mai rămas

decât o celebritate, ca să zicem așa, de zahăr văpsit; un manechin de oase și cartilagii pentru toalete, o expoziție de inele, cercei, coliere și o perucă oxigenată disperat. Bibi Murgescu își pune monoclul și se arată foarte preocupat de flora Carpaților... Se apleacă să culeagă un fir de feregă, să studieze niște particularități care-i interesau se vede, grozav. Dar Liana îi apare înainte, surâzând cu toată dantura: „Cum, tu Bibi! Tu micule! Și treci, fără să-mi dai ziua bună?”... Micul Bibi sucombă, sărută galant mâna cu șase inele. Urmează masă, șampanie, suveniruri... De astădată noia de plată trecând la Liana, care la rândul ei i-a trecut portofelul pe sub fața de masă. După o săptămână, Bibi Murgescu, trimite la otel să-i aducă geamantanele cu etichetele tuturor otelurilor Terminus din Europa, se instalează ca la el acasă — de altfel casa fusese tot a unui Murgescu pe vremuri! În viață nimic nu se pierde. Acum Bibi citește cu glas tare gazetele, plimbă pe Codiță două ore pe zi, seara fac pasianțe, Liana îi coase nasturii dela pantaloni. Astfel sfârșesc prozaic și fără eroism, cele mai teribile romane!...

Cei doi eroi, s'au instalat la a treia masă. Abia acum, se observă că Bibi Murgescu, purtase subsuoară un cățel mic și mătăsoș, pe care l-a așezat cu gingășie pe scaunul de alături, în pălăria de pai pusă cu gura în sus.

Prin ușa larg căscată, sălile de joc și de spectacol, vărsau o necurmată procesiune. Un amiral cu somptuoasă barbă albă, trecu între două femei din cale afară de înalte, cu un ogar rusesc prins în lanț; militari în tunici strânse, o negresă întovărășită de un domn scurt și gras, cu ochelari dați după ureche; mulți ofițeri de marină și tineri cu obrazul ras și pudrat cu îngrijire; pantaloni albi și pantofi de olandă cu talpa elastică, pălării de paie și decolteuri desvelind săni de toate dimensiunile, umeri farțați și coliere de perle, figuri cunoscute de pe calea Victoriei și necunoscute din cineștie ce fund de provincie, mari proprietari și oameni politici, jucători de cărți și bolnavi trimiși să respire aer marin, actori și băețandri chinându-se să pară obosiți și blazați; lume amestecată, alungată de pe plajele și din stațiile balneare cosmopolite, inaccesibile acum, peste hotare unde bântue războiul. Chelnerii alergau zăpăciți după scaune și după mese, se auziau bătăi nerăbdătoare, cu bastonul în pavaj, chemări peste capete, tineri se ridicau pentru a oferi curtenitor femeilor jâlțurile de paie, larma acoperea uvertura din Semiramis, cântată pe toate coardele orșestrei vieneze. Colonelul Pavel Vardaru privea și asculta, cu cea mai desăvârșită fericire.

— Insfârșit, și Radu!

Radu Comșa, oprit în ușă, îi căuta cu ochii peste mese. Când zări mâna Colonelului ridicată, făcu semn că a văzut. Era cu un domn în haine castanii vârgate, decolorate pe umeri, cu fața ascunsă de umbra unei panamale demodate și cu borurile foarte largi.

— E cu un tip! anunță unchiul Pol.

Tipul voia să se despartă, și din gesturi se înțelegea că Radu Comșa stăruia să-l târâie după dansul.

— Dar e domnul Probota! strigă Mihai recunoscându-l și sărind de pe scaun. Mă duc să-l aduc!..

Virgil Probota, coleg de școală și prieten al lui Radu Comșa, dascăl de științe la un liceu din Capitală, fusese ca student, câți-va ani, preparatorul Luminiței și al lui Mihai. Cu toată meseria ingrătă, de a iniția doi copii răsfățați în tainele trigometriei, legile lui Newton și paragrafele lui Tacit, lăsase foștilor elevi, amintirea unui om cu multe ciudățenii și stângăcii, amuzant de deformat până la pedanterie, de învățătură, dar de o largă înțelegere și pasionată dragoste a cărților. Și acum încă, de câte ori Mihai Vardaru trebuia să ia o hotărâre în viață și trecea printr'o criză a sufletului, se întreba ca ultimă instanță a conștiinței, dacă fapta ori gândul lui, ar fi ori nu aprobate de fostul profesor. Îi scutura amândouă mâinile cu bucurie. Radu Comșa își lăsă prietenul în seama lui Mihai și se apropie de masă cu pălăria în mână, desfăcându-și mânușile de piele.

Purta haina cenușie, strânsă la mijloc într'un singur nasture, pantaloni și pantofi albi, cămașe de mătase, fără vestă, și cu funta îngustă, cum cerea moda timpului. Obrazul brun, neted, cu linii care din toate părțile păreau privite în profil, era și mai arămiu, după o lună de soare și de vânt marin. Dar asprimea voluntară a feței, era îndulcită de catifelarea umedă a ochilor și de buzele carnoase, roșii și desenate voluptuos: — «ai, gură de odaliscă, Radule!» repeta colonelul Vardaru, de câte ori Comșa amintea despre firea lui hotărâtă, de om care știe ce vrea și știe să vrea. „Ai gură de odaliscă, și cu stigmatul ăsta de sensualitate, nu poți sfârși întotdeauna, ce-ai hotărât cuminte și cu sânge

rece, între patru pereți ai camerei!" Colonelul Pavel Vardaru, care avea și el o bărbie foarte voluntară, ca în manualele clasice, își pierdea viața, făcând astăzi tocmai contrarul de ceiace hotărâse eri, încât părea că știe și el ceva.

Radu Comșa, sărută mâna Luminiței, la încheetura pumnului, sub brățara ceasului, unde pielea albă e străbătută de vine albastrii.

Mihai isbutise să-l târâie pe Virgil Probotă, remorcat de mâncă. Dascălul de științe ocolind masa să dea mâna cu toți, găsi mijlocul să răstoarne un pahar deșert. Când se întoarse speriat să-l așeze la loc, trase după el un șervet, și de dedesubt, un cuțit înfipt într'un măr. Cuțitul se rostogoli printre grățiile balustradei, jos, în mare. Dar asta nu era de ajuns. Printr'un capriciu, neprevăzut de legile balistice, mărul aruncat făcu drumul îndărăt pe masă, o parcurse în toată lungimea, săltă peste un păhărel de lichior și căzu în brațele doamnei Colonel, care sări în sus, neașteptându-se la acest dar, pe această cale, din partea unui muritor ce nu aducea nici pe departe, cu păstorul Paris.

Virgil Probotă, în hainele lui cafenii vârgate, rămase încrămențit înaintea atâtor catastrofe. Inlemnirea zugrăvită pe figură, îi dădea o înfățișare comică, și cum stătea cu mâna neclintit întinsă, părea un scamator, care după cele dintâi tururi de forță se pregătește pentru un mare număr final; să mai scoată ceva, un ou roșu ori un epure de casă, din mâneca cu manșete tari și rotunde, cum nu mai purta decât pensionarii. De fapt, prestidigitatorul se ruga pământului să se deschidă sub picioare. Presimțise doar, că nu trebuia să se amestece între oameni, cu care nu are nimic de-a face. În viață.

— Ce spui despre război, domnule Probotă? întrebă tanti Laura, stăpânind-și râsul și căutând așa, să-l scape din încurcătură. Ia loc, te rog și răspunde-mi!. Intreprind o adevărată anchetă...

Virgil Probotă căută un loc, să-și pună pălăria. Luminița i-o smulse din mână, îi așeză panglica strâmbată și o înfipse într'un stâlp al grilajului, alături de a ei.

— Ce să spun, doamnă? Îngăimă dascălul, fără să ia ochii dela pălărie, îngrijorat să nu urmeze calea cuțitului, în mare. Cine poate spune sigur? răsufă ușurat, când își văzu pălăria neprimejduită. Războiul face parte din principiile de conservare ale speciei. O generație se sacrifică pentru a asigura traiul bun al generațiilor viitoare. Insectele ne dau exemple eroice. Niciodată, acolo, părinții nu-și cunosc progenitura. Părinții mor totdeauna înainte de a se naște copii. Nici o legătură din viață, nu e între unii și alții. Ar trebui în consecință, o mamă să se desintereseze complect de soarta unei vietați pe care n'are s'o vadă niciodată. Nu se întâmplă însă așa... Dimpotrivă. Asistăm la cele mai minuțioase precauțiuni, la adevărate minuni de răbdare și de ingeniozitate, pentru ca părinții să asigure descendenților, un adăpost igienic, hrană, vânat proaspăt și conservat, așa cum omul n'a isbutit încă să descopere procedee... Dacă judecăm așa — și nu putem judeca decât așa! — războiul este pentru generația noastră o datorie...

— Va să zică, dumneata compari destinul nostru cu al insectelor? se simți ofensată doamna Colonel, care era încântată că profesorul mărea numărul intervențiștilor, dar nu putea admite drumul pe unde ajunsese la această concluzie. Indată ce e vorba de cele mai generoase sentimente ale omului, le explicați prin legi, instincte, mai știm noi ce, care pun alături pe Anatole France cu mormolocii de broască și pe Rafael cu fluturii de varză!... Domnule Probotă, știința dumneavoastră ne răpește tot ce viața mai oferea pozeie. Acum trei ani, când eram cu Pol și cu Alexandru, la Monaco, am vizitat muzeul oceanografic. E o clădire foarte frumoasă, cu priveliște la cincizeci de metri deasupra mării, și cu minunate decorațiuni de mozaic și vitralii. Ce crezi că am deseoperit, etichetat cu cele mai poetice numiri din mitologia greacă? Nereis, Hermione, Medusa, Astarte, Argonauți... Tot soiul de larve uricioase, viermi păroși, crustacei desguștători și gănganii, să nu le visezi!. Bietul Omer, nu și-ar mai recunoaște divinitățile!

Profesorul de științe, ciugulindu-și mustața rară și roșcată, încercă de câte-va ori să întrerupă. Dar tanti Laura îi făcu semn cu mâna că n'a terminat. Când ajunsese înfășărit la invocația lui Omer, doamna Colonel se lăsă pe spatele jîțului de paie, cu un gest: „Poftim, acum încearcă de mai spune ceva!" Virgil Probotă, nu luă seama însă la sensul ironic al gestului. Scoase din buzunarul vestei un creion cu capsă galbenă, fără de care, din obișnuință dascălicească nu putea vorbi, și își apără cu înverșunare religia:

— Aci, vă înșelați, doamnă! Mai întâi, n'am botezat noi găngăniile, cu numele mitologice, pe care le găsiți atât de oribile.. Spuneți de Argonauți, deopildă. Cunosc o poveste foarte interesantă cu acești indivizi. Ia-ți văzut desigur, la muzeul prințului de Mo-

naco. Niște moluște inferioare; un soi de caracatițe mici adăpostite într'o scoică. (Dascălul desenă cu creionul pe fața de masă, un „individ“ de argonaut). Aristot povestește de ce și-au meritat acest nume. Fiindcă aceste moluște ar fi învățat arta navigației cu pânze, pe tovarășii lui Iason, când au plecat să fure lâna de aur... Aristot credea că din scoica unde stau, ca într'o nacelă, Argonauții își ridică brațele ca niște pânze și se lasă duși de briză, pe mare, ca bărcile. Aristot nu făcea decât să-și însușească o eroare a timpului. Marinarii antichității venerau Argonauții, ca pe adevărații precursori ai meșteșugului de a pluti cu pânze, și când îi întâlneau în drum, socoteau că e un semn că vor face o călătorie norocoasă. Foarte frumoasă legendă și foarte poetică! Se întâmplă însă, că după două mii de ani, o femeie, o fostă păstorită și croitoreasă, o oarecere Janetta Pover, devenită după mai multe peripeții savantă și precursora unei științe, se întâmplă zic să dovedească definitiv că Aristot a susținut o prostie!... Faimoasa și poetica pânză de navigat a Argonauților, nu e decât un organ de secreție, iar aceste moluște, departe de a se lăsa duse de adierea vântului, înoată foarte prozaic, înghițând și pompând apa printr'o pungă, cum fac de altfel toate caracatițele, ca să zic așa, ordinare.

— Concluzia e că Aristot e un idiot și nu face două parale, pe lângă ciobănița și croitoreasa Dumitale! complectă doamna Colonel, cu ironie și compătimire.

— Nu știu ce a fost Aristot de data aceasta, dar sânt sigur că ciobănița mea are dreptate, fiindcă dovedește experimental ceiace spune! răspunse profesorul, care avea se vede o ură personală, pe „indivizii“ de Argonauți.

— Experimental! Experimental! Dumneavoastră, cu experimentalul și știința Dumneavoastră, ați transformat războiul cavaleresc și eroic, într'un asasinat metodic... Într'adevăr, o ucidere savantă... Știința d-voastră e imorală, asta e!

— Nu e nici morală, nici imorală, zâmbi de astădată dascălul de științe, cu compătimire și ironie față de asemenea erezii comune. Nu e morală, nici imorală, fiindcă nici natura nu e morală, ori imorală. E indiferentă! Nimeni nu s'a indignat fiindcă sulfura de carbon miroase neplăcut, ori fiindcă acidul prusic, ucide fulgerător. Sunt realități, pe care știința le constată, le verifică și câte odată încearcă să le explice. Omul e o oxynitrocarbură de hidrogen coloidal cu câteva impurități, atât știm sigur! Celelalte sunt ipoteze. Calitățile și cusururile omului, trebuiesc dar explicate mai întâi prin proprietățile fizico-chimice ale acestui coloid, și pe urmă numai, confruntate cu percepțiile morale, dacă cineva mai are vreme de pierdut. N'am descoperit încă, nicăiri, semn despre virtuțile morale ale coloidelor...

Dascălul de științe, vorbea cu aprindere, desenând pe fața de masă, o flotă de Argonauți, și în aceeași vreme, se întrebă ce rost au aci, el și monologul lui, între oameni sătui, bine dispuși după digestie, și cu desăvârșire indiferenți unor chestiuni care trebuie să li se pară grozav de plictisitoare. Într'adevăr, numai doamna Colonel asculta, și Mihai, cu coatele pe masă, ca la teatru. Colonelul și Alexandru Varvaru, puneau la cale arenda moșiei din Ialomița, cu cifre înșirate cu creionul pe marginea gazetelor. Radu Comșa plecat peste masă, șoptea Luminiței, uitându-se țintă în ochii ei; și dintr'o singură privire se înțelegea că dincolo de cuvinte, ochii lor își spun ceva încântător, adânc, veșnic și nerostit.

— Răsare luna! murmură încet Mihai.

Ochii se întoarseră către mare.

Peste ape într'o ceață alburie, luna își înalță discul neobicinuit de apropiat și imens, cu nu știu ce înfățișare glacială și solemnă, de apariția mitologică. Tot astfel se va fi arătat misterioasă lui Ovidiu, exilat între barbarii traci, sgribulit într'un suman mișos, pe țărnul deșert al acestui Pont-Euxin. Și poate tovarășilor lui Iason, navigând pe mări pustii și necunoscute, unde au întâmpinat întâia oară, mânate de adiere, micile corăbioare de scoici ale Argonauților.

Glasurele terasei amuțiră. Numai vioarele mai suspinară lin-lin. Luminița atinse tremurat și lung mâna lui Radu Comșa.

Trecu prin mulțimea risipită la mese o înfiorare. Tot ce eră deșertăciune adunată din cele mai ascunse unghere ale țării, fu o clipă uitat. Oameni veniți să-și ucidă uratul, femei să-și arate vestmintele și sâni, mulțime mistuită de rele nespuse; ochi oboșiți de toate spectacolele lumii, turburi de toate suferințele nespovedite, lacomi de toate senzațiile nemai simțite, cătară hipnotic la ascensiunea domoală a luminei. Obrajii nu mai aveau crispațiile de adineaori; toți uitaseră tot. Gândeau la ceva nelămurit, blând și

fără de pricină, trist. Pe lângă fiecare trecu o umbră, o părere de rău: ceeace n'au fost, ceeace n'au spus, înduioșare de o clipă, pentru gânduri pierdute, pentru vieți pierdute, umbre... De aceasta aveau să-și amintească mâine, altădată, ca de un lucru foarte îndepărtat, de o frumusețe simplă și fără în oarcere.

Radu Coașa vedea dincolo de timp. Suflarea sărată de pe ape, îi tremura în obraz o suviță subțire din părul Luminiței; suvița palpita o desmierdare ascunsă, oprită când adierea se oprea și din nou fluturând, când respira vântul. Ii învăluia o mare, o rară fericire de a trăi, de a se simți alături, de a ști bățile inimei lor, apropiate, întovărășindu-se precis, fânăr, ritmic și pentru totdeauna nedespărțite. Nimic nu mai era în jurul lor, nimeni nu mai era. Lumina răsfirată, prindea să lucească palid în obrazi, biruind lumina becurilor, și dând tuturor o înfățișare enigmatică și necunoscută.

Pe mare, curgea acum o pânză tremurătoare de zale metalice, așternută din răsărit, până la picioarele fiecăruia. Dacă s'ar fi mișcat unul din loc, puntea luminoasă, ar fi mers cu dânsul, peste ape. Astfel, fiecare putea socoti că minunea e numai pentru el.

Dar nimeni nu putea gândi și nu-și amintea, că aceiași minune, veche de când veacurile, se ridică în ceasul acela, dincolo, unde-va, peste câmpuri halucinate și pline de înfricoșare; șanțuri răscolite, morți cu dinți rânjiți hâd în lucirea lunară, sbucniri de mină și fășii de proiector plimbate oblic pe cer; peisagii de vis rău și straniu, de unde, din noroaie și surpături calcinate, ființe fără nume, alți oameni, alți foști oameni, ridică ochi dureroși spre cerul cu splendori deșarte... Aceasta nu putea fi unde-va aeeva, și gândul dacă s'ar fi îndreptat într'acolo, s'ar fi întors îndată, cu spaimă, ca de la o înșelare mincinoasă și fără de sens.

Un nor subțire, străpunse luna cu un pumnal.

Ogarul rusesc, neliniștit de atâta tăcere, se ridică de la masa amiralului și celor două doamne înalte. Pășii cu picioarele subțiri, până la marginea balustradei, încotro se îndreptau privirile. Nu văzu de cât marea și luna. Desamăgit se întoarse la loc, cu botul așternut pe labe. Bibi Murgescu șterse ceața monoculului, cu batista.

— Ce minunată lumină albastră! suspină Canti Laura, îmbrățișând cu un gest larg, cerul luminat.

Demonul a tot științei îl împinse pe Virgil Probota să suradă, cu o crudă plăcere de a sdruncina nevinovatele bucurii ale doamnei Colonel.

— Cum vă înșelați doamnă! spuse uitându-se acru la lună, ca la o felie de lămâie, din care de mult a fost stors tot sucul și aroma. E, dimpotrivă, o lumină foarte roșie, mult mai roșie ca a soarelui...

Tanti Laura, nu mai vru să creadă ochilor și istoria aceasta.

— Asta e acum! Nici ceia ce văd, nu mai e cum văd? Iar începi cu știința dumitale...

— Exact! stăruii cu neîndurare profesorul. Fiindcă luna e de șase sute de ori mai puțin luminoasă de cât soarele, numai de asta ni se pare nouă mai albastră ca el. E un simplu fenomen optic; fenomenul lui Purkinje! spuse Probota, privind cu adevărată compătimire luna, ca pe un biet astru pârilit și prost luminat, ce se află.

Doamna Colonel, ridică mâinile desnădăjduită.

— Mai cercați să înțelegeți ceva! Dar ai devenit imposibil, domnule Profesor! Lăsați-ne, nouă, bieților muritori ignoranți, măcar stelele, cerul și calea laptelui...

Virgil Probota, strânse din umeri. Înțelegea prea bine „punctul de vedere“ al doamnei Colonel, dar n'avea ce face. Adevărul e adevăr. Și continuă, după ce parcurse distrat cu ochii, calea laptelui bolțită de-a curmezișul cerului.

— Eu cred dimpotrivă, că abia acum, așa cum o vede știința noastră, calea laptelui începe să însemne adevărata minune a cerului! Ce spunea, la urma urmei, naiva legendă grecească, despre această splendoare? Că s'a întins din câte-va picături de lapte, pe care Hercule, când era copil de țată, le-a lăsat să curgă dela sânul Junonei. O adevărată lăptărie cerească... Și ce-a pus știința, în locul laptelui prelins dela gura lui Hercule? Un milion jumătate de stele, cu sori și sisteme de sori, universul nostru galactic, patria noastră stelară; spre deosebire de alte un milion de universuri. Și în acest univers, în această cale a laptelui din care facem și noi o minimă părticică, pământul cu soarele, cu planeteii, cu luna și cu orchestra noastră vieneză, cu războaiele noastre cu tot și cu toată viermăria vieții noastre, călătorind vertigios, cu o iuțeală de aproape douăzeci de kilometri pe secundă, spre un punct necunoscut, de lângă Vega, din constelația Lirei...

Virgil Probota își așează gulerul hainei vârgate, ca un călător gata să ajungă la destinația necunoscută, de lângă Vega, în constelația Lirei.

Dar doamna Colonel nu mai era indignată. Rămase privind visător, stelele, calea laptelui întinzând hamac luminos pe cer, luna în care nu mai râdea ciobanul copilăriei. Mihai cu bărbia sprijinită în pumni, ascultase cu admirație prelegerea de astronomie a dascălului. Virgil Probota, vru să adauge ceva, despre ceia ce socotea el ultima minune a cerului, acele un milion de universuri, nebuloase spirale, despre care se discuta cu aprindere în lumea savantă, de câți-va ani.

Dar își luă seama, și ștergând cu mâneca, de pe fața de masă fărimiturile, ca tot atâtea universuri, rămase rozându-și în dinți, colțul mustății roșcate.

(Sfârșitul capitolului, în numărul viitor).

CIOBANUL BĂTRÂN

(FRAGMENT)

DE

ADRIAN MANIU

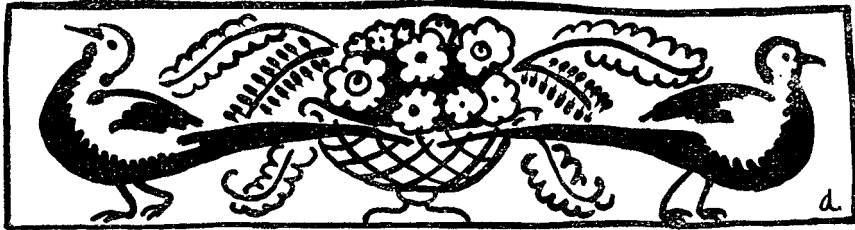
ÎN TRE cimitirul vechiu și sat
Mai stă bordeiul jumătate dărâmat,
Coperit cu stuț, cu găuri de un cot,
Dar înflorit cu rapiță galbenă de tot.
Cu noaptea în cap, fără să mai ia nimic în gură,
Gata de drum cu o înjurătură,
Moșul alb mână oile satului la păscut
Nu pe drumul sur spre oraș pierdut,
Ci pe miriști țepoase, din care sar prepelițe grase
Și prin arături în care urme de coceni sunt rămase.
Floarea tutunului, roză, rămâne în urmă,
Fluierul tremură, cântecul se curmă,
Din mersul încet, după iarba mare,
Satul se micșorează în depărtare;
Prin salcâmi verzi, doar bisericuța mică
Țuguată căciula își ridică
Jos stă turma: oi cu capul rezemat pe oi;
Sus se împung și se încălescă nori greoi.
Furtuna vâlurește frunzele într'un stejar,
Un fulger sare ca din amnar,
Vântul cade strivit de furtună,
Toată turma în mers se adună
În întunecime grăbind către casă.
Ploaia țese țapăn argint și mătasă,
Ploaia răpăie pe spinări aplecate,
Pătrunde prin sac și se scurge pe spate.
Opincile rupte se împleticesc împotmolite,
Căinele scoate limba, oile sunt obosite.
Turma a intrat în țarc lângă miei;
Atunci și bătrânul coboară tușind în bordei,

Iși șterge de prag două felii de tină
Și, de câte ori mai tună, se închină.
Inseninat amurgul lucea în băltoace,
Noaptea rece se întoarse iar înoace.
Un susur de muls se ridică în 'naltul văzduhului,
Apoi se desluși chiar calea laptelui.
Moșul ar fi vrut să înțeleagă povestea slovelor
De aur scrise în rotundă cartea cerurilor,
Sau Domnul să îl întrebe: ce'mi cei
Ca să păzești turma asta de miei?
Una se vedea chiar prin bordei
Mică, abia cât un bobuleț de mei.

Așa s'a uitat până hăt târziu
Și-a adus aminte că a avut și el un fiu.
Lung căta la steaua mică sclipitoare
Ce se juca singură sub Carul mare.
Apoi așternu un țol, se descopcie de chimir
Și adormi în bordeiul de lângă cimitir
In mirosul sleit de lână udă
Somn să nu mai vadă, să nu mai audă.
Vedenii albe rumegau tihnit
Lângă stuful de noapte peticit.
Rapița își scutura roua mărgele
Peste cimitir se țeseau căderi de stele:
Pe urmă un cocoș a cântat
Și i-au răspuns alții și alții neîncetat.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE CÂNTĂREȚII DE PE PLAI

ÎNTORS pe câteva zile în orașul cel mare, am revăzut același masă unde se discuta literatură. Același critici, același poeți, ici colo mai îmbătrâniți și cu iluzii mai mumefiate. Să nu le descriu nici cheliile, nici fața, nici ticurile, nici urile neînsemnate și nici otrava picurată savant, în rana prietenului ori adversarului absent, ci numai aspirațiunile. Acelaș simbolist lângă acelaș romantic, neoclasic, țărănist, cubist, eșetera...

Între pereții de sticlă ai cafenelei se readunau, povestindu-și pentru nesfârșit o anecdotă sau o credință, pe care vreau să o cred sinceră. E vina lor că sunt siliți să-și reculeagă elementele de clasicism, simbolism sau țărănism, în cafenea?

Cu încruntări de copii bătrâni, se entuziasmau sau se indignau *din nou*, pe ultima piatră căzută în bălțile critice!

«Noul» era vechiu de cel puțin douăzeci de ani. Suna: constructivism, mașinism, expresionism. Câțiva pictori se amestecau și ei. Și viața, curgea, afară...

Firește, nimeni nu prindea de veste că nici o teorie nu poate purta roade și nimeni nu gândea o clipă, la ziua când plin aerul țării, împotriva tuturor teoriilor și peste toate teoriile, va da celor aleși, dintre care poate nici unul nu se afla aci, puțința singură de a realiza adevărul.

Căci încă odată, nu lângă teorii trebuie să ne alipim, ci lângă viață. Lângă viața sufletului nostru, sau lângă cea a pământului. Dar pașii încetinesc și se întorc, chemați de vraja pierzării.

* * *

Lângă viața sufletului?

A rămas pustiu cuibul berzei.

Mărturisesc nădejdea ce am avut-o, că marile frământări ale sufletului — căutând sau apărând credința — aveau să răsbată pe tărâmul frumos. Dar, deocamdată, (să ne mângâiem, că numai deocamdată), aceste scânteii s'au stins. Avânturile către necuprins și către Dumnezeu, au isbit o singură dată clopotul și cercurile sunetului au vălurit până departe, ca o undă neînțeleasă.

Un drum s'a arătat — dar bălăria frazelor l'a înfundat din nou, după ce ca o săgeată, o pană pricepută și convinsă, despica spațiu pentru sbor...

* * *

Am pășit pe urmă într'un muzeu ca într'o biserică, din care să culeg îmbărbătare.

Într'un ornament frumos, doarme un început de artă, ca sămânța de grâu în urnele de alabastru ale Faraonilor...

Și aci, cele mai multe lucruri, dormeau în lăzi. Mi s'a apus că și asta e încă foarte bine, și am crezut. Dar deasupra sânguitoarei munci a celor care păstrau și studiau *materia!*, încă o problemă se ridică și pluti luminoasă, ca un porumbel dalb.

Problema pictorilor ce-au urmat tehnice streine, problema scriitorilor în țarcul teoriilor de tot felul, e la urma urmei foarte restrânsă și ocupă un loc mic, în cadrul larg pe care îl precisează muzeele.

Dela cele câteva zeci de contemporani, al căror talent plămădit prin școli a permis titulatura de artist, gândul pornea spre întinsele tărâmuri din care muzeul a smuls amintirile.

Ciomagul cioplit cu flori, icoane zugrăvite stângaci, oala smălțuită sărac, povesteau cântecul de toate zilele al soarelui rodind pământul. Ciomagul povestea de păstor și de florile ce cresc pe munte. Icoana desvelea închipuirea credințelor. Lutul era smălțuit: o ciocălie cântând pe buzele cuibului. Geniul acestor pământuri își trimitea o rază, peste toate acele ce dormeau în dulapuri, ca între pereți cu geamuri.

Astăzi culegem fără a mai semăna.

* * *

Țărnic și demn de laudă, e fără îndoială cel ce adună din adâncul țării, cu gândul unei curioase păstrări, tot ce a fost artă.

Dar e mai bogată țara, când toate acestea vor dormi somn liniștit, într'o sală, — să nădăjduim clădită?

Cântecele satului se adună, dar în locul lor, orașul îi trimite valsuri de gramofon, care înlocuiesc pe romanticii lăutari la munți și chiar în oșpețe. În locul țesăturii cu câmp ales, vine stamba. Scarta suie pe simbolicul semănător deasupra unei apocaliptice mașine cu pâlnoare de fier. Oala de lut e spartă de cratiță.

Arta moare.

Arta celor mulți; cântecul fluerat la un capăt de brazdă, vesel ca acel al păsării veghind cuibul isprăvit. Ciobanul începe să fie înlocuit de randaș.

Așa e progresul zic cei mulți — să ne întoarcem, zic cu încăpăținare cei cucernici. Dar drumul, dru-

mul e încă odată, unul dintre acele pe care nu te mai poți înapoia.

Privirile îmi căutără închipu tul porumbel

* * *

Dar unde se duc florile ce se usucă? a întrebat odinioară poetul, și ca el să ne întrebăm și noi: Ce-au devenit cântăreții de pe plai?

Lângă căutătorii de obiecte, n'ar fi să căutăm și pe acești artiști ce-au cântat în hotarele satului? Nu și față de ei, o grijă și o ocrotire, se impune?

Poate și acum, într'unul din plugari, clocotește aceeași tragică duioșie, ca și în cel ce acum o mie de ani poate, a cântat Miorița. Cine știe, în căți călugări, nu doarme înfășat un talant de aur al zugrăvirii, la fel cu cel ce a iluminat în aur o iconiță sfântă.

Ce se cuvine răscolit și răsturnat, pentru ca floarea rară să se înalțe de sub lespede, aceasta din nefericire nu vrem încă să înțelegem.

Și de aceia culegem fără a semăna.

gd.

PACEA BALCANULUI ȘI PROTECTORATUL ORTODOX

PARALEL cu Liga Națiunilor și cu Internaționalele revoluționare, bisericile creștine se străduiesc să țeară într'o alianță universală, peste vulcanii încă fumegători de ură, paianjeniișul auziu al pacifismului. Vizionar și idealistă, această Internațională creștină nu e o simplă modă „umanitaristă“, ea corespunde tot așa de bine instinctului de conservare al popoarelor ca și spiritului de înfrățire al Evangheliei.

Dacă popoarele au crezut că se pot conserva distrugându-se în marele război, nimic nu pare azi mai îndreptățit decât credința în posibilitatea aceleiași conservări prin înălțările nepătate de sânge ale năzuințelor pacifice. Bisericele creștine încearcă această supremă posibilitate: cine vrea pacea să revină la Evanghelie! Ideea Internațională creștină s'a actualizat și la noi în țară, prin conferința, ținută în Septembrie la Sinaia, a reprezentanților bisericilor ortodoxe, conferința organizată prin străduința d-lui V. G. Ispir, secretarul general al Cultelor. Fi-rește, însemnătatea acestei neoficiale conferințe nu stă în rezoluțiile practice care nici nu se puteau da, ci în problemele care s'au lămurit din însăși discuțiile destul de rotunjite pentru niște reprezentanți, fie ei chiar bisericrești, ai Balcanului. În rândul întâi, aceste probleme erau: pacea Balcanului veșnic vulcanic și, ca o condiție a ei, unitatea ortodoxă. În înțelesul formidabilului organism mondial al catolicismului, prin care se continuă viu străvechiul geniu romanic de arhitectură unică, unitatea ortodoxă nu există. Istoria Peninsulei înfățișează o continuă fărâmițare a ecumenicității răsăritene în biserici naționale autocefale.

În aceste autocefalii naționale stă tragedia Marelui Biserici a Răsăritului. E adevărat că din spiritul ei de libertate s'au dezvoltat diferitele culturi naționale. Dar naționalismele balcanice, crescute în umbra bisericii, au înăbușit-o în cele din urmă și au subordonat-o forței politice. Bisericele autocefale sânt azi prizoniere de Stat. Ele nu pot lucra simultan ca membre ale aceluiași organism ecumenic, în vederea aceleiași ținte creștine supreme.

E o stare de lucruri care, avându-și obârșia în cesaropapismul bizantin, s'a continuat prin țarismul absolutist și nu diferă sub regimul constituționalismului modern al statelor de confesiune ortodoxă.

Istoria agitată a Balcanului se leagă în mare parte de ea. Și, privită în această ordine de idei, problema pacificării Peninsulei, e problema unității Bisericii.

Diversitățile și dușmăniile s'ar putea domoli și transfigura sub bolta de azur a aceleiași credințe care, în parte, se confundă indisolubil cu viața și cultura fiecărui din aceste popoare. Crescute în aceeași formulă a culturii bizantine, oricât le-ar diferenția egoismele naționale, aceste popoare au o

credință comună și au creat forme culturale a căror înrudire, dacă nu identitate, ușor se poate recunoaște. Sânt elemente vechi și prețioase care, suflate ca poleiul actualității, pot alcătui temelii unității ortodoxe. Articulate sau nearticulate, aspirațiile către unitate trăesc incontestabil în lumea răsăriteană. Congresul panortodox ținut nu de mult la Constantinopol, voioasa apropiere de biserica anglicană, preparativele pentru sinodul ecumenic din 1925 și însăși această conferință dela Sinaia, sânt rosti clare ale acestei năzuinți.

Un spirit rector e necesar pentru a înmănușia aspirațiile de pretutindeni. Rusia imperialistă a căzut. Ea nu știa să înfrățască fiindcă îi plăcea să poruncească.

De fapt, aproape toate inițiativele de după război privitoare la destinul ortodox au pornit din biserica României.

După Rusia, sântem poporul drept credincios cel mai numeros și statul cel mai bogat. Poate nici n'a existat în istoria ortodoxă popor care să fi trăit în sentimentul adânc al solidarității creștine ca poporul nostru. Războaiele lui și mar-le lui acte de generozitate au fost făcute în spiritul dezinteresat al acestei solidarități. Nimeni nu s'a dăruit lumii și idealurilor ortodoxe mai fără calcul ca noi. Aceasta o știu tot așa de bine ca noi, popoarele surori intru credință. Suflul românesc și banul românesc sânt amestecate indiso ubil în istoria Balcanului și a Patriarhilor orientale. Fără să facem imperialism, noi am luat asupra-ne protectoratul ortodox dela căderea Bizanțului până la reformele lui Cuza-Vodă. Speranțele acestui zbuțuit colț de lume se îndreaptă din nou către noi.

Ca în epoca noastră de glorie voievodală, Patriarhul Ierusalimului a venit la noi în Septembrie și a oferit în mâinile noastre destinele Marelui Biserici a Răsăritului, ajunsă din nou în strâmtorare. E un apel întru reînvierea misiunii istorice a neamului nostru. Vechile drumuri ale Orientului ni se deschid iarăși. Insuși Orientul ni le deschide. Ni se dă astfel posibilitatea unei politici de expansiune culturală, care face parte și din programul *Gândirii* și pe care revista noastră o preconizează de un an încoace. Această politică pe care noi o înțelegem ca o misiune profund umană corespunde caracterului tradiției noastre istorice.

Leagați de Occident prin ideea latinității, sântem legați de Orient prin credință. Latinitatea e calea prin care primim Calea prin care pulsul Europei svăcnește în sângele nostru. Ortodoxia e calea prin care dăruim. Evident că elaborările superioare ale spiritului românesc, așezat la această răscruce de drumuri, își vor căuta revărsarea spre Orient.

NICHIFOR CRAINIC

PENTRU RISIPIREA UNEI CONFUZII

AUZISEM și din alte cercuri, despre interpretarea eronată care s'a putut da articolului meu: „Statul ca îndreptar“ din „Gândirea“ Anul III No. 11. Pentru că această eroare capătă acum o formă scrisă, în articolul de răspuns semnat de dl. Stelian Mateescu, este timpul de a o risipi. Mă întreb însă, dacă este nevoie de o explicație mai lungă și pentru aceia dintre cetitori, cari considerând cu atenție conținutul articolului în discuție nu s'au lăsat furaji de sugestiunile care întâmplător se mai pot găsi în titlul lui Pentru acești cetitori este absolut inutil de a mai spune că noi n'am susținut niciodată „biurocratizarea culturii“. Cum dl. Mateescu dresază o listă de adversari ai acestei concepții, care numără pe Carlyle Spencer, Ibsen, Hug, Thailade, Gide și Gourmont. îl rog să mă treacă și pe mine la coada acestei liste. Împreună cu toți acești iluștrii înaintași ridic și eu umilul meu glas, pentru a vesteji amestecul biurourilor în cultură.

Mai adaug că m'am gândit tot atât de puțin, să reprezint concepția etatistă în felul germanilor din veacul al XIX-lea. Am arătat pur și simplu că evo-

luția care în ultimii ani a făcut din noi, membrii unei întocmiri politice cu rol preponderant, este de natură să transforme și sentimentul nostru de oameni și conștiința datoriei noastre de cultură, în sensul unei mai fecunde participări la activitatea continentului. Sunt în adevăr convis că altfel se vor simți descendenții noștri într'o suță de ani, cu totul altfel de cât ne simțeam noi înșine înainte de războiu sau de cum se simțeau părinții noștri, înaintea Unirii Principatelor. Creșterea organismului politic nu poate rămâne fără răsunset în conștiința muncitorilor sociali ai culturii. Și aici mi se pare că se destăinuște și relațiunea profundă dintre stat și creatorul individual. În această prefacere a sentimentului intern pe care unii dintre noi au început s'o presimtă cu entuziasm și nerăbdare

Cât despre obiecțiunile relative la felul nostru de a înțelege „tradiționalismul“, pentru că avem de-a face cu obiecțiuni și nu cu confuzii, nu este locul de a răspunde aci.

TUDOR VIANU

1 Sept. 1924.

CRONICA LITERARA

ȘTEFAN PETICĂ

NUMELE lui Ștefan Petică, cunoscut confuz în cercurile literare și ignorat ca totul de masa cititorilor, a revenit în paginile revistelor, mulțumită unei ploase nevoi de a pomeni la fiecare deceniu, pe acei cari au mângâiat un vis de artă. Și fiindcă o școală, isprăvind justificările estetice, caută cu o pasiune reînoi a justificării istorice, pentru a dovedi că a existat și că are o durată de aproape un sfert de veac; Ștefan Petică a fost înglobat unei mișcări și transformat în premergător simbolist. Iar versurile lui delicate ca niște funigee, au fost încrustate în obisitoare demonstrații literare, împodobind delicat, asprimele de stil ale severelor articole de luptă literară.

Dar, dincolo de vremelnicele sbateri de afirmare ale unui curent sau altul, împlinirea a 20 ani dela moartea lui Ștefan Petică, mai poate înlesni și o altfel de judecată, decât cea pur literară. Un exemplar minunat al intelectualității românești, rezumând năzuințele, frământările, eroicele erori ideologice, oscilațiile, răspântia morală a spiritului românesc între 1894 și 1914; Ștefan Petică, poate servi de călăuză aceluia care ar porni să tragă în linii simple, conturile cât mai reliefate ale intelectualului român, provenit direct din clasa țărănească. Din linia vieții lui, dreaptă ca o săgeată svărlită vânoș și temerar să străpungă cerul și frântă brusc, prăbușită în neant, poți face nu numai un punct de plecare, ci o luminoasă dâră în taina sufletului—pentru târgoveț pururi enigmatic! — al intelectualului desrădăcinat din clasa țărănească.

Maurice Barrès, a notat cu grijă literară tribulațiile desrădăcinaților dint'o regiune (vezi „Les Déracinés“) dintr'un mediu geografic care delimitează și un anumit mediu moral; Paul Bourget a demonstrat sub pretext de roman, „L'Étape“ *) prăbușirea individului desrădăcinat din clasa lui și asvârlit de

cultură, într'o clasă superioară. Regiunea, ca și clasa încadrează pe individ, se adaugă ca un exponent, amplificându-i puterile, îi dau mediul prielnic unei existențe normale, îi stau ca puncte sigure de rezam, oricărei străduințe de creștere, de afirmare.

Ștefan Petică rezumă admirabil romanul tragic al evadatului, al desrădăcinatului din clasa țărănească. Dintr'un sat de răzeși sărăciți, pornit la școală, copilul de țaran s'a plecat pe carte cu pasiunea violentă a primitivului. Tot ceace tălăzuia confuz în adâncimile sufletului lui, se involbura luminos în amestec de dorinți, sentimente, gânduri. Cartea îi lămuria nu numai tainele firii, dar îi descifra chiar enigmele sufletului lui. Și fiindcă își simțea sufletul mai adânc, mai plin, mai complex în năzuinți protivnice, cultul romantic al eului izolat agresiv în masa socotită mediocră, cultul eului deveni dogma neschimbată, porunca severă, a unei vieți. Cum vecinătățile de bancă erau în bună parte fericite exemplare orășanești, cum era dela țară sărac și poate subiect de ironie; copilul s'a simțit cravașat de oameni și de împrejurări, lumea și-a pierdut armonioasa ei erarhie, iar „eul“ a devenit pământ uscat, dornic de ploaie ideilor revoluționare. Ștefan Petică a găsit în teoreticianii revoluției un narcotic; tristețile doborâtoare ale sărăciei, ale inferiorității sociale, au fost inecate în visul unui paradis roșu.

Pe drumurile prăfuite de țară, copilul a pornit însufletit ca să însufletească, revoltat ca să revolte, fanatic să, fanati eze. Pentru răzbuirea suferințelor, umilințelor lui, el își asocia în imaginație toate chipurile necăjite, pe toți clăcașii, socotindu-se doar un simplu și neînsemnat ecou, ale unei seculare suferințe ce se spovedise sensibilității lui.

vizilor este mai veche, și a fost formulată de Bonald, care judecând configurația socială a Franței, transformată de revoluție, scris: *La société en France est un troupe qui a rompu ses rangs.*

*) Teoria etapelor în ascensiunea socială a indi-

Anii au trecut. Romanticul revoluționar, care se risipise dându-se în propagandă revoluționară, talmăcind marxismul lucrătorilor Brăilei sau țărănilor din județul Tecuci, a debarcat în Capitală. Cine nu a visat să cucerească dintr'o lovitură Capitala țării sale?

Ar fi de făcut o documentată monografie, asupra cercului ziarului socialist „Lumea nouă” (între anii 1890-97), asupra lumii care foia în jurul acțiunii lui Gherea, origina celor cari se raliase mișcării. S'ar găsi că majoritatea erau copii de țărani, de mărunți funcționari, de negustori scăpați. Toți visau și o dreptate socială, visând o tumultoasă afirmare a individualității lor. M'am gândit adesea la greutatea cu care se adaptează evadații cărturari ai clasei țărănești, la formele supărătoare ale civilizației. Este în dârja lor ființă, în refractarismul sensibilității lor, o trăsătură dominată: *izolarea agresivă*. Mândri, închiși, cu expansiuni sugrumate de o continuă suspiciune a oamenilor, de o generozitate sgârcită, violentând formele tradiționale de viață în care nu-și găsesc punctele de reazăm moral, fii de țărani deveniți cărturari, neprimind tranzacțiile, naturale evident, ale adaptibilității, se alină eroic din viață. Viața lui Ștefan Petică (ce mult îmi evoacă viața fantastului certat cu realitățile: Villers de l'Isle Adam!) cu debuturile ei revoluționare, cu nebuloasele cruzimii estetice, cu eroica luptă pentru o existență, nu umilă, ci de cumplită sărăcie, cu sfârșitul aproape simbolic, în satul de unde pornise ca o săgeată scăpată dintr'un arc, s'ar putea numai așa talmăci: inadaptibilitatea țărănească. Chiar aparenta contradicție dintr'o doctrină socială care îmbrățișa masele, și o estetică care în trăsături generale apărea ca o agresiune împotriva gustului și a educației mulțimei, se explică. În artă, izolarea lui agresivă găsea un reactiv împotriva sociabilității orășanești. Să crezi în dreptul integral al mulțimilor și să visezi rafinamentul poeziei lui Stéphane Mallarmé; să dorești, să crezi într'o apropiată prăvălire a tuturor erarhiilor sociale și să-ți porți pe drumul sărăciei, cu o mândrie de hidalgo, o descendență aristocratică imaginară, (Șt.-Petică se credea cu o nesdruncinată tărie urmaș al Mușatinilor. Unele articole de ziar le-a și semnat cu numele Mușatin) să ai cea mai fastuoasă, cea mai elegantă viziune a vieții, în spumoasă, în glorioasă ei expansiune, și să mori uitat, simplu, dramatic de simplu, într'o umilă casă de sat, de pe malul Siretului!... Poveste emoționată, în elementele ei învrăjbite și totuși contropite într'o singură ființă omenească.

* * *

S'a vorbit cu o mângâitoare insistență de opera literară rămasă dela Ștefan Petică. O judecată critică obiectivă însă a lipsit.

Și volumul de versuri „Fecioara în alb”, cât și cele două tragedii în versuri: „Solii păcii” și „Frații”, nu dau impresia unei realizări literare, ci mai mult indicația unui talent cu alese calități. O poezie de-

licată, vaporosă, neconzistentă, poezia unui intelectual rafinat, care nu-i ecoul unei tumultuoase sensibilități, ci a unei bogate lecturi. Poate pasiunea lui Ștefan Petică pentru crizanteme, ar putea să ne dea o indicație, dacă nu un simbol.

Premergător simbolist? Se definește vag simbolismul francez, dar nu ni s'a spus încă elementele care îndrituș o atare etichetare a unui poet român. Curiozitate pururi vie și neostenită de cărturar, Șt. Petică își făcuse „une âme livresque”; impresiile lumii reale i se filtrau prin geamul mat al lecturii; de aci și neprecizia notației impresiilor și decorul ireal în care se desfășură în ritm monoton și impresionant de cantilenă poezia lui Ștefan Petică. Simbolist! Desigur că a fost un premergător, un inovator al orizonturilor lecturii poetice. Acum treizeci de ani, Șt. Petică vorbea cu o pasiune contagioasă de Walt Whitman, de Ștefan Georg, de Hofmannstahl, propovăduia estetica așa de complicată a lui Mallarmé; dar în versurile lui de romantic întârziat nu străbătea decât grija de eleganță, de subtilitate, a imaginilor, a ritmului. Versurile din „Fecioara în alb” nu au nimic comun, cu încercările poetice ale așa zișilor simbolști români, iar cele două tragedii lirice; „Solii păcii” și „Frații” sunt și ca structură și ca tonalitate, și ca inspirație, romantice. Evident că o prețioasă indicație, ne-ar putea da progresul de la „Solii păcii” la „Frații”; evoluția de la nebulozitatea simbolurilor, a concepției din „Solii păcii”, la precizia dramatică a lirismului din „Frații”. Șt. Petică se definea tot mai puternic de la o lucrare la alta, și să nu uităm că „Frații” ultimul lui volum e din 1903, când avea doar 26 ani.

Fixat în istoria evoluției literare, Șt. Petică depășește voloarea unei simple apariții sporadice, putând fi socotit ca un prevestitor al actualei lirice românești. Când un istoric literar, dublat de un subtil înțelegător al artei, va încerca să scrie o istorie a literaturii românești de la Eminescu până în zilele noastre*, un capitol interesant îl va ocupa și figura lui Șt. Petică.

Iar alături de pioasa pomenire de astăzi, n'ar trebui să lipsască și editarea poetului cu nume predestinat nenorocului. Casa școalelor are o editură, unde tronează senilitatea agitată a D-lui Mihaelache Dragomirescu; de ce în locul atâtor inutili nu s'ar tipări Ștefan Petică?

Articolele de azi oricât ar fi de entuziaste, nu pot ține locul unei opere ce s'ar recomanda singură. Și pentru mucenicia unei vieți închinată artei, s'ar cuveni această postumă îndreptățire.

PAMFIL ȘEICARU

*) O istorie literară, nu cretin didactică în chipul cum a alcătuit-o d. Gh. Adamescu, ci în maniera lui René Lalou — Histoire de la Littérature Française Contemporaine; 1870 à nos jours — putând fi o prețioasă călăuză a iubitorului de artă.

CRONICA ARTISTICĂ

MARGINALE

TRECEREA unui an, înseamnă prea puțin în evoluția artelor plastice, când stăvilarele oricărei individualități se dărâmă mereu în fața nepăsătorului fluviu al vremii. Cei mulți se feresc de a nega astăzi ce au greșit ieri, rămânând mucenicii surzi ai unei consecuențe plictisitoare. «Fericiți sunt somnoroșii, căci în curând vor ațipi». Vor muri chiar cândva iar ignoranța le va ține lumânarea la căpătăiu. Atunci ziarele și ele vor scrie: „Domnul X a fost un om sincer și un pictor valoros“. Iar simpaticii colegi vor ațipi la înmormântare, iar fiecare își va spune la întorcerea spre atelierul său: „X a fost un pictor mare, însă nu se putea compara cu mine“.

Dar, din fericire, mulțumirea de sine nu e a tuturor. Se îndeasă parcă în pântecul aceluia care mai au, pe lângă altele, renumitele „legături bune“ și pictează „buchete elegante“, mult admirate chiar și la expozițiile internaționale. „Bunele legături“ sunt sursele inspirației lor. Cu puțin șerbet de trandafiri și de fisticuri, se poate picta după părerea lor, o capo d'operă, destul de semnificativă, chiar și pentru sălile românești din Veneția, cărora li s'a făcut deosebita cinste de a adăposti o prăjiturică genialului maestru Kimon Loghi.

Din fericire, omul talentat e de obicei, totodată cel cinstit și conștiincios. Veșnic nemulțumit de realizările sale, luptă mai departe, uitând de mâncare. Și lumea e atât de gentilă și-i dă voie să moară de foame, fără să-i cumpere o pânză iar „critica“ vorbește despre d. Pallady sau d. Teodorescu — Sion, în aceleași termeni ca despre d. Bordenache sau doamna Adela Jean. Astfel orice orientare devine o imposibilitate pentru publicul cumpărător, care nu e întotdeauna și cel înțelegător. Astfel liniștea nu e turburată de nimeni, iar majoritatea uleioasă a nepăsării, se scurge peste individualitatea înghemuită ca și peste zarzavat.

Să părăsim așa dar acest capitol al măhnirii noastre ce ar trebui să devină și trezirea altora. Prin bine și rău, noi vom merge alături de aceia care știu că nici mulțumirea de sine, nici programul trambilaț în vânt, nu pot înlocui resfrângerea sfântă intuiției, că în fazele realizărilor artistice există chiar paradoxul: inconștientă conștientă — că un dram de „aplicație“ și unul de noroe, nu pot fi părinții operei de artă.

În preajma artei românești adevărate s'au ivit totuși și în ultimul an, destule împotriviți față de trecutul lăncezit, frământări serioase în privința expresiei coloristice, a construcției și a compoziției. Erau frământări mai interiorizate decât s'ar fi putut presupune în prima etapă, și în același timp mai puțin bătătoare la ochi, decât acelea din străinătate, caracterizate printr'un nou stadiu în opera lui Picasso sau a lui Braque. Ambii și-au reîndreptat preocupările spre o formă cât mai mare și cât mai largă, pe când Derain continuă a fi conducătorul unei întregi pleiade de pictori tineri, care tind la un constructivism cât mai solid și întru nimic străini vechilor maestrii din trecut, dacă chiar primile aspecte ale acestei picturi, s'au evidențiat mai ales prin tendințele de negare a abstractismului coloristic. S'au întâmplat și destule excese. Pictori atât de echilibrați ca Emile-Othon Friez și-au scădat pânzele în nuanțe prea pământești, târguiau tuburi

enorme de terra di Siene, iar alții ca Utrillo au uitat să mai vadă altceva, decât negrul caselor dărăpănate. Lucrările lui Derain au însemnat în Franța, polul tendințelor de concentrare a materiei, pe când în Germania cultul acuarelei a găsit și mai mulți partizani. Kokoschka și Nolde, Kirchner și Heckel și l'au luat de exemplu pe brutalul Corinth și nici decum pe Signac, care-și „notează“ și astăzi acuarela cu câteva luminoase pete. Spiritul acuarelei de azi din Germania e plin de violență, de culoare și de o libertate necunoscută până acum. După formele încurcate și înghemuite ale curentului expressionist maniera aceasta pare destul de binefăcătoare.

Arta franceză a fost întotdeauna mai puțin subminată de intelectualitate decât cea germană, astfel opera un Bourdelle și toate celelalte înfățișări ale constructivismului contemporan, par acolo foarte firești în cuprinsul artelor plastice românești de astăzi, ele sunt mai legate de individualități stinghere, orientate într'un fel sau într'altul, dar preocupate în mai toate realizările lor de cele săvârșite în Apus.

Astfel întregul operei lui Petrașcu și a lui Pallady nu a variat mai de loc în ultimul timp, pe când Teodorescu-Sion și Șirato, Bunescu și Ștefan Dimitrescu, au fost veșnic în căutarea unei soluțiuni noi, reușind să dea lucrări foarte semnificative, pe lângă altele care, deși oarecum încă neechilibrate ca expresie totală de linie, compoziție și culoare, înseamnă un fel de pietre chilometrice pe drumul spre o realizare suverană. Teodorescu-Sion și Șirato au învins multe piedici în ce privește compozițiile lor, mergând drumuri diferite care s'au împreunat însă, atunci când desimea de culoare trebuia să-și spună cuvântul cel mare. D. Ștefan Dimitrescu, care e și un desenator de o rară valoare, s'a îndreptat spre o unitate cât mai susținută a formei, pe când d. Bunescu a vărât atmosferă cât mai caldă, în culoarea pânzelor sale. Alături de sculptorul Șan, pictorii aceștia ne interesează cel mai mult, fiindcă se duc spre domenii noi.

Dar și destui alți artiști serioși, ne-au arătat în ultimul an că nu ațipesc prea ușure. Domnișoara Nina Arbore e o fanatică căutătoare a formei mari, dacă chiar unele stângăcii ne îndreptățesc să credem că intențiile sunt încă îndepărtate de realizări, iar alte câteva artiste care au expus la „Salonul doamnelor pictori și sculptori“ au și ele un netăgăduit simț pentru formă, chiar dacă par a fi unite printr'un fel de program deseori cam superficial și uituc, în ce privește valorificarea culorii.

Tineretul s-a manifestat destul de promițător, cu toate că nici un talent proaspăt, nu și-a croit încă un drum ceva mai independent și hotărâtor în fața orizontului prea puțin deslușit al artelor plastice de la noi. Nu încape cuvânt că, predispoziția timpului pentru călcarea în picioare a valorilor de ieri, se resfrânge drastic asupra tineretului și a întregii sale atitudini, uneori sugrumată de programe, altele scufundată în marea ignoranței ce se crede superioară față de munca îndârjită a artistului, încercat cu greaua povară a trecutului. Se uită deseori că intuiția nu se măsoară cu centimetrul și că „maniera“ e un mijloc între altele. Esența însă nu e pentru toți, chiar dacă ar trebui să fie.

UN BUST DE BOURDELLE

DUPĂ doi ani de așteptare, un bust al fondatorului muzeului Simu, desăvârșit pus în echilibrul vieții de către marele Bourdelle, a fost însășișit așezat la locul cuvenit de cinste. E o lucrare care întrece cu mult, calitățile bustului doamnei Simu, poate tocmai fiindcă și intențiile de realizare au fost altele. E o podoabă măreață dăruită lumii de către un meșter suveran și liniștit, sub dalta căruia viziunea interioară a înfrânt în întregime rezistența materialului. (Nu ne vom feri de a întrebuița în cazul acesta câteva superlative). După bustul plin de tăcere antică a chirurgului Koeberle, urmă acela al lui Anatole France, care înseamnă realizarea cu totul stranie și unică a mișcărilor planurilor, dintr'o față omenească, încâtușată de propria-i individualitate, astfel că privind-o, ne aducem poate aminte de vre-un zeu al mărilor, spunându-ne că e, totodată, un fel de valoare congenială a timpului nostru, față de capul lui Omer din Museo Nationale din Neapole. Pe când acest bust e o personificare a fluidității sângelui, bustul domnului Atanase Simu cuprinde tot duhul liniștei din jurul lui. Elemente centralizatoare și de simetrie, fac ca susținerrea arhitectonică să fie și mai firească, iar pornirea hainei de la un singur umăr în jos, nu rămâne un simplu decor antic, ci întărește și mai mult caracterul statuar de clasicism. Concepția lucrării ni se înfățișază totuși foarte nouă, deoarece tocmai aci întregul e, mai mult decât oriunde, pendinte de un detaliu pe cât de original, pe atât de expresiv. Incomparabila înută a capului, cuprins parcă de o taină nespusă și fără de margini, e subliniată de mlădierea din suprafața plastică a gâtului. Felul cum e realizată soliditatea tâmpelor și a frunții, încercuirea craniu-

lui e cu totul alta decât la capul lui Beethoven de Bourdelle, rămas nouă mai străin, fiindcă simțim că potențarea expresiei, n'a fost încheagată acolo cu întinderea și încordarea naturală a suprafețelor. La bustul domnului Simu totul e firesc și mare și nevoit. Trăsăturile acestui om din piatră viețuitoare, nu sunt numai contemplative, chiar dacă poate în prima clipă nu ne par altfel. Cu toate că am putea fi învinuiți că vrem să facem aci literatură, în loc de critică de artă, vom spune că în fața aceasta dominează acel suflu tragic, impus de tot ce e cu adevărat omenesc. În privirea aceasta e un renunț, ce nu poate fi cuprins în mii de cuvinte, cu toate că rămâne veșnic senin. E seninătatea, maturitatea, pentru care numai francezul a găsit un cuvânt: sagesse. Și rămâne o înfăptuire din lumină tragică, ce se poate defini și mai bine, așezând-o alături de misterul tragic din cunoscutul autoportret al bătrânului Tintoretto. Zidurile vieții rămân deapururi în fața nemărginirii. Dar nepăsarea suverană a omului ce a trecut printr'o viață valoroasă, spune cu cuvintele lui Richard Dehmel: „In curând nu vei mai avea nevoie de nici un om, tu inimă a lumii“.

Dalta și sufletul unui meșter mare, nespuse de înțelegător pentru felul materialului, pentru vocea pietrei, ne-au dat acest nou complex de viață care ne spune ceva despre taina lumii. Mai mult bine nu se poate spune despre o operă plastică. Vorbele ar fi de prisos.

Dar numele lui Atanase Simu, scump celor puțini care i-au înțeles și prețuit fapta, rămâne astfel legat, încă odată, de nemurire.

OSCAR WALTER CISEK

CRONICA DRAMATICĂ

PIESE VECHE ȘI NOUĂ

NECONTESTAT că se poate vorbi de un real progres al artei dramatice. Ultimii ani au dovedit o serioasă grijă, de montare ca și de interpretare. Dacă ar fi să caracterizăm tendințele teatrului modern, ceea ce marchează nu numai arta actoricească, dar chiar drama modernă; le-am putea rezumă în străduința de a înlocui desenul precis reliefat al indivizilor prin atmosferă, redată fie prin grija de ansamblu, fie prin grija de montare sugestivă. Eroul este ca și o pată de culoare într'un tablou impresionist; izolat dacă îl analizezi, are prea puțină semnificație. În armonia ansamblului însă, el există ca un element esențial căpătând și o individualitate.

„Teatrul Național“ și-a deschis stagiunea cu „Vișorul“. A fost pentru cei care n'au mai văzut dramele lui Barbu Delavrancea, de atunci când s'au jucat pentru prima oară, o amară desamăgire. Patru acte fără unitate, de isterie sanguinară, ale cărei singure accente dramatice sunt urletele. Ștefăniță-Vodă „Vișorul“ năpraznic, este o încercare neisbutită de sinteză, a unor reminiscențe conștute din lectura tragediilor lui Shakespeare. Aștepți zădarnic în desfășurarea celor patru acte, conturarea unității spirituale a eroului Drama lui Delavrancea putea să aibă un act sau mai multe, și personagiile

tot nu sporeau în precizare de la act la act, iar atmosfera rămânea tot greoaie ca orice emanație a unei creații hibride. O vâltoare de retorică, personajii ce roesc fără rost; a căror singură utilitate e să rostească pe alocurea cu tălc și pitoresc, cu imagini de o rară frumusețe năclăiete de o verbozitate inutilă, tirade nespuse. Delavrancea nu avea o viziune dramatică, deci oarecum obiectivă și realistă a vieții. Personagiile nu apar în țesătura dramei, ca elemente de nelipsit ale desfășurării acțiunii, ci ca punctuații colorate, expresive, ale dialogului. Dacă o replică închideă o imagine frumoasă sau chiar numai un cuvânt rar, arhaic, sonor, de o fragezime seducătoare, indiferent dacă replica era de prisos, devenea utilă prin frumusețea ritmului frazei. Eroi lui Delavrancea au toți ta'ente retorice, dar n'au conținut uman.

Și drama „Vișorul“ s'a afundat în timp, pentru noi devenind contimporană cu dramele lui Alexandri. Iar atât de puțin a interesat „Vișorul“, că și actorii au găsit că interpretarea poate fi deslănată.

Încă din anul trecut d. Valjean, directorul general al teatrelor, trecuse în repertoriul „Teatrului Național“ două mari spectacole de înălțare a gustului publicului, coborît cu perzistență de grădinite

de vară. „Bolnavul Inchipuit“ de Molière (în regia d-lui Soare) și „Femeia Îndărătnică“ de Shakespeare (în regia d-lui Paul Gusty) trebuiau să însemne două mari biruinți ale teatrului românesc. Și atât montarea de un rar gust de artă, cât și interpretarea, au justificat, pretenția „Teatrului Național“ de a fi prima noastră scenă, promovând forme noi în tehnica teatrală.

„Bolnavul Inchipuit“ a fost montat cu un fast, cu un simț de armonie decorativă, cu un rafinement de tehnică, încât data primei reprezentații a „Bolnavul Inchipuit“ în regia d-lui Soare, va forma o dată în evoluția teatrului nostru. Evident că tinerețea întreprinzătoare, pasionată de frumos a d-lui Soare, a avut prețioasă colaborare a pictorului Naum Cornescu, care și-a însușit toate tainele tehnicii picturii decorative.

„Bolnavul Inchipuit“ e mai puțin o comedie și mai mult o farsă spectaculoasă; eroii sunt puțin precizați, iar caracterele lor reduse la linii șarjate de caricatură. Figurile personajilor nu se agață de gândurile noastre, după ce cad: cortina și ultima cascadă de răs s'a sfârșit. Involburarea spumoasă a comiculii de farsă, se mulțumește cu râsul pe care-l provoacă, de aceea Molière a fost în „Bolnavul Inchipuit“ mai puțin creatorul de sinteze umane și mai mult omul de teatru, actorul dibaciu, care își cultivă publicul ale cărui slăbiciuni le cunoaște, iar farsa a fost întocmită de un om încercat cu spectatorii, care vai! într'o foarte mică măsură, au evoluat în cele trei veacuri ce ne despart de Molière.

Trecând la piesele originale, „Teatrul Național“ a reprezentat „Păcatul“ de d-na Lucreția Petrescu. Autoarea necunoscută până eri, a fost scoasă din umbră de entuziasmul spontan și juvenil al d-lui I. Al. Brătescu-Voinești, care nu s'a mulțumit să o impună „Teatrului Național“ dar a consacrat și o ședință a „Academiei Române“ marelui eveniment literar. Ca o umbră de muștrare a trecut chipul lui Carageale. A scris și el o navelă admirabilă; „Păcat“, și câteva altele și încă vreo câteva piese de teatru, dar n'a putut cuceri măcar o trecătoare atenție din partea aceleiași „Academii“ care a consacrat o întreagă ședință, descoperirii dramatice a d-lui Ion Al. Brătescu-Voinești.

Reprezentată, piesa „Păcat“ a subliniat doar osteneala montării frumoase a d-lui V. Enescu și gene roasa eroare literară a d-lui Brătescu-Voinești.

* * *

„Teatrul Mic“ sau mai exact „Teatrul Iancovescu“ și-a deschis porțile, și păstrând tradiția, a servit drept o cupă de șampanie, o comedie spumoasă de Sacha Guitry, trasând și o marcată simpatie pentru comedia modernă.

Comedia modernă nu trebuie judecată după normele comediei clasice; eroii nu reprezintă sinteze morale, iar actele, etapele unei dezvoltări logice a caracterelor; comedia modernă este un portativ pe care sunt însemnate notele unei intrigi, fantezia actorului complectând totul în tovărășia regisorului. Montarea, jocul actorilor și într'o măsură cu totul redusă, textul; iată elementele comediei mode ne.

„Ilusionistul“ lui Sacha Guitry este o fantezie cu tempo de română; o intrigă ușoară, un desnodă-

mânt firesc ca și nota de plată la sfârșitul mesii într'un restaurant. O atmosferă de realism cotidian; personagiile nu sunt eroi, ci biete ființe umane, fără nimic extraordinar în construcția lor, exemplare obicinuite, aproape banale, dar tocmai în acest firesc în acest obicinuit, stă profunz lor rezonanță umană.

Evident că „Ilusionistul“ lui Sacha Guitry își dă-torește la noi succesul, celor doi inte. preți principali: Iancovescu și D-na Tanti Cutava. Iancovescu ca actor, are cea mai bogată gamă, mijloacele lui dramatice îi înlesnesc cele mai boeme, mai îndrăznețe fantezii în joc — el depășește textul, creind din nou personajul. D na Tanti Cutava a isbit să se fixeze în judecata noastră, că cea mai bună interpretă în comedia modernă

Sedus de gustul publicului d. Iancovescu a scoborât la „Fotoliul 47“ o comedie proastă de Verneuil, care ne-a repugnat ca o dără vās oasă de melc, în cele patru acte. Critica dramatică a adus în discuție, prăfuita controversă a moral, în artă. Nu era nici un prilej: „Fotoliul 47“ este doar o piesă proastă.

Teatrul „Regina Maria“ a căutat să ne întoarcă la Sardou, începând stăgiunea cu „Patria“. Victorien Sardou este vechiu, sușărător de vechiu, iar piesele lui pot servi cel mult de text pentru filme. „Patria“ este o haină uzată, roasă de molii, a cărei urzeală de bumbac se vede în sărăcăcioasa și tocită țesătură. Complicațiile intrigei în care se complăcea neintrecuta dexteritate a lui Sardou, și care i'au făcut faima, astăzi ni se par naive, nedibace, ca mișcările lipsite de îndemănare ale unui scamator bătrân. Neprevăzutul, menit să fascineze curiozitatea crescândă a unui public, astăzi îl aștepti cu o siguranță plictisită; personagiile pe care chiar un Jules Lemaitre (vezi articolul asupra dramei „Patria“, în „Impressions de Théâtre“ — deuième serie le găsea de o rară vigoare dramatică, ni se par astăzi spălăcite, fără viață; iar momentele unde acuma patruzeci de ani culmina tragicul patetic, ni se par ridicole. Interpretarea (Storin—Bulfiinsky—Bulandra) a fost o eroică încordare a unor actori de talent, de a înviora scenele cu miro de naftalină. Trecând dela melodramă teatrul „Regina Maria“ reprezentat „Revizorul“, comedia lui Gogol Pentru noi „Revizorul“ nu are aceeași semnificație ca pentru Ruși; Gogol nevoind să fixeze tipuri umane reprezentative, și-a schițat grăbit eroii spre a înfățișa cu multă grijă de amănunt o stare socială. Involuntar s'a alăturat în mintea noastră de comedia „Revizorul“ numele lui Caragiale. „Scrisoarea pierdută“ nu are vicioiciunea de farsă a comediei lui Gogol, situațiile nu sunt forțate, acțiunea nu se desfășoară pe o dată cu greu de admis, ca verosimilă, ci pe desfășurarea obicinuită, aproape banală, a vieții unor bieți oameni, cărora le dă o profundă semnificație umană „Scrisoare pierdută“ are eroi, „Revizorul“ are situații. Carageale, în vremelnicul împrejurărilor, caută eternul uman; Gogol uită oamenii, pentru un trecător aspect al vieții sociale. Și cum împrejurările din „Revizorul“ sunt specific rusești, spectatorul român s'a străduit zădarnic să descopere prilejul unei sgomotoase veselii.

PAMFIL ȘEICARU

DIN VECINII APROPIAȚI

EURASIANISM

E cea mai nouă concepție a cugetării ruse, despre fondul sufletesc al poporului rus și noua problemă națională Din frământarea seculară și combativă a „occidentalștilor“ și a «slavofililor» de a găsi expresia cea mai autentică a conținutului sufletesc al poporului rus, s'a ajuns „practic“ la politică. Am avut dela Petru cel Mare și până la anonimul autocrat comunist de astăzi, regime politice: reacția „naționalistă“ a slavofililor care își găsi în viața politică a Rusiei expresia cea mai desăvârșită în personalitatea crudă și neindurată a împăratului Nicolae I, cu același echivalent în domeniul reacției „occidentaliste“ a lui Lenin din timpul nostru. Fiindcă atât slavofilii, cât și occidentalștii n'au pătruns — obiectiv — în posibilitățile de realizare culturală a sufletului național, au creiat doctrine politice foarte subiective, neconținut în luptă cu viața, ce nu știe alte forme decât cele ce se impun inevitabil de forța însușirilor ancestrale, și au avut curajul să construiască imensitatea complexă a Statului, pe ficțiuni necontrolate. E zguduitoare istoria modernă a poporului rus, crucificat pe ideologiile sociologice în afară de îndrumarea imperativului psihic al rasei. Din neputința de a se realiza pe propria sa sinteză psihoetică, poporul rus a fost arătat în ipostaze mincinoase. N'a putut fi occidental — pentru că n'a putut covârși particularitățile sale etnice, însușindu-și altele, străine lui. Nu este popor asiatic, fiindcă aceleași însușiri îl apropie — și chiar îl înrudește — de Europa.

Se cere apoi o mare sinceritate și un eroism desăvârșit ca să-ți poți judeca propriul tău popor. Fiindcă a lipsit această sinceritate, poporul rus a fost înfățișat idilic de unii, cu misiuni culturale extraordinare. Maxim Gorchi începuse în tinerețe să-și divinizeze golani: concepția „demoteistă“ — în fond, un sentiment de adorare — a fost lansată de el. Alții admitând inferioritatea lui de multe feluri, lipsiră pe acest popor de orice misiune, nu numai internațională, etern-culturală, mistic-creștină, dar și de misiunea impusă de soartă oricărui popor, pentru maximala sa afirmare culturală în granițele uneia și aceleiași limite etnice. Astfel se ajunse la degradarea lui teoretică, pentru ca să fie tratat ca animal.

Nu asta era calea. Trebuia să se găsească alta ca să se ajungă la desfundarea energiilor sufletesti, al căror rezultat în viață dă realitatea naționalismului maximal, în proiecțiile lui superioare și eterne.

Pentru că Rusia este țara cea mai orientală — vorbind geograficește — din Europa, și cea mai occidentală din Asia, prezintă particularități cu totul proprii ei, și mai ales fiindcă istoria poporului rus s'a înfăptuit neconținut sub frământarea ideilor occidentaliste și turburate de moravuri asiatice — jugul tatar a durat trei sute de ani, — cu necesitate admiți ca fondul lui sufletesc să se fi alterat cât de puțin. Examinând caracterul poporului rus, observi contopirea a două însușiri, cari, pare-se, niciodată nu s'ar fi putut alătura și contopi E moale, pasiv și inecat în bunătate, o bunătate care-l face prost și o prostie care-l ridică până la sfințenie, după expresia lui Gogol. Dar în același timp e elementar-răsculat, neînfrănat, grosier. Din cea d'întâia particularitate a lui se vede cât e de slav

din a doua — ajungi să descoperi elementele turanice, tatare, asiatice, care i-au turburat contemplativitatea primitivă. Ce ar fi putut eși din acest amestec? O sensibilitate anarhică. În dependență de precumpănirea unora sau a celorlalte elemente, sensibilitatea rusească este sau un avânt cotropitor — Bacunin, sau o pașnică melancolie, un dor de bine, nelămurit, o revărsare a minții în lumea viziunilor umanitariste: Crapotchin, Tolstoi. O melancolie socială sau o răsvrătire din adâncuri, un *raptus melancholicus*. Când un dionisianism turbat, când un pasivism visător, neopunându-se violențelor și răului. Deaceia și sensibilitatea religioasă a poporului rus e neconținut inegală: sau setea de a sorbi pe Dumnezeu, de a se umple de dumnezeesc, sau furia de a se întinde înaintea lui Satana.

În dureroasa lui zbatere — cu inima, cu toată viața sa — poporului rus i s'a oferit concepții și ideologii. El este chemat — i se zicea — să înfăptuiască pe Hristos, deși propăvăduitorii știau că avântul lui se va stinge într'o neașteptată pornire contrarie. El este chemat să răstignească din nou pe Hristos — ziceau alții — și deasupra mormântului lui să cânte sarabanda internaționalistă, realizând ateismul marxismului contemporan; dar și acești propăvăduitori uitau că poporul rus nu-și poate deslipi fața dela fața lui Hristos, alături de care găsește odihnă sufletească și putința de a se înduioșa.

A fost un popor ademenit de proprii săi fii. Idealizând primitivitatea lui dinamică și reprezentanța sa orientalistă, Ciadaev scria astfel despre poporul său Și Ciadaev era filozof, cu doruri apusene, dar atât de rus, atât de neînțeles!

„Lumea a fost în totdeauna împărțită în două: în Orient și Occident. Aceasta nu e numai o împărțire geografică... ci sunt două principii care răspund a două forțe dinamice a naturii, două idei care îmbrățișează întreaga economie a genului uman. Concentrându-se, retrăgându-se, întărindu-se în el însuși, spiritul uman se construia în Orient; răspândindu-se în afară, strălucind în toate direcțiunile, luptând împotriva tuturor obstacolelor, el se desvolta în Occident. Societatea se constituia natural pe aceste baze primitive. În Orient, gândirea retrasă în sine, refugiată în repaos, ascunsă în pustietate, lăsă ca puterea socială să devină stăpână a tuturor bunurilor pe pământ; în Occident, ideea, proiectându-se pretutindeni, îmbrățișând toate fericirile, creia puterea pe principiul dreptului... Oriental veni cel d'întâiu și revărsă pe pământ valori de lumină, din sânul meditațiunii sale solitare“...

Mai concret, Dostoievski lămurii: „caracterul rușilor diferă într'o măsură atât de mare de toate celelalte națiuni europene, încât vecinii lui sunt în neputință de a-l înțelege“. „Rusia e o țară care nu seamănă întru nimic cu Europa... Cum vrei ca Rusia să se pasioneze pentru o civilizație pe care n'a creat-o?“

Iar ceilalți, occidentalștii, care îl înșelau cu Marx și cu diferite universalizme, l'au adus — peste revoluția posibilă — la tirania celei mai străine răstăcări.

Occident, revoluția, bolșevism, comunism, sovietism, internaționala, haos, durere și disperare — în

fața acestei realități, trecătoare dar cu răni sângeroase pentru popor — se înalță, cu energia de a lumina, cu curajul de a spune, cu voința de a începe afirmarea — cugetarea euroazianștilor ruși.

* * *

Eurazianismul se caracterizează dela început printr'o tendință: *a nu fi politică* — această trăsătură negativă, se observă în clipa în care pătrunzi senzual atâtea articole din cartea apărută de curând: „Despre Eurazianism“. Punctul de plecare, din care se desfășoară sistemul acesta de cugetare și de afirmări e *preponderența culturii asupra societății*, mai clar, asupra *politicii sociale*. Pretutindeni în Europa, dar mai ales în Rusia, fie în cea geografică, fie în cea emigrantă, se face abuz de politică, ca în zilele „mișcării de eliberare“, a marilor reforme, și i se rezervă o sferă atât de mare, încât în afară de ea nimic nu e rațional, posibil, realizabil și acceptabil. Astăzi politica e o ademenire cu mai atât primejdioasă, cu cât la suprafața cugetării de după război au eșit postulate cu desăvârșire anti-politice dar de care depinde normalizarea sufletului nostru. Psihologia intelectualității ruse continuă, — dupe afirmarea euroazianilor, — de a fi stăpânită de nihilism“. („Noi ne conducem în virtutea a ceiaze noi considerăm util. În timpurile noastre, ceea ce este mai util e negarea și noi negăm — vorbește nihilistul Bazarov din romanul lui Turgheniev „Părinți și copii“). Acest nihilism provoacă o slăbire a credinței în legitimitatea și valabilitatea creațiunii culturale. Valorile rămân pervertite și ceiaze se numește „cultură“ capătă un loc subordonat atât în ideologia „albă“ adică antibolșevică, precum și cea „roșie“, antiburgheză. Rezultatele acestei false concepții despre cultură sunt primejdioase, din punct de vedere al calităților lor, ca în toate timpurile când politica a sugrumat cultura; astăzi ele sunt distrugătoare. Odiñoară au existat *forme de cultură*, întotdeauna gata să fie puse la dispoziția sufletelor eșite dintr'o catastrofă, întotdeauna gata să servească de stimulente pentru reînnoirea și continuarea vieții culturale — astăzi formele s'au distrus. Cu ce am rămas, cei conștienți de propria noastră față psihonațională după marea catastrofă în care formele de cultură au pierit? Am rămas cu *voința pentru cultură* — suprema creațiunea a dușului — și dacă această voință va fi slăbită de răutățile politice ale zilei, se va întinde în noi pustii lăuntrice și pieirea sufletescă. Nu se poate tăgădui această senzație a voinței de cultură. De aceia mai ales la Ruși — cari au pierdut orice formă a culturii tradiționale în marea revoluție volatilizând elementul cultural, senzația acestei creșteri lăuntrice devine o busolă. *Euroazianismul consideră reflexia culturalo-filozofică acum mult mai importantă pentru problema națională decât lupta curentă politică*. Filozoful Florovschi, euroazianist, scrie: „Dacă problema restaurării economice și de Stat a Mării Rusii va îndepărta din centrul conștiinței noastre problema culturii rusești, va fi pierdută pentru totdeauna nu numai întreprinderea „albă“ (mișcarea constituționalistă) dar salvăcierea definitivă va deveni o chestiune de timp. Patriotismul „formal“ e lucrul cel mai ușor dar și cel mai steril din toate; sub steagul tricolor poți muri cu glorie, te poți încununa cu cununa mucenicească, nu poți însă învinge, atât timp cât patriotismul formal rămâne numai o afirmare a puterii Statului. Trebuie biruință prin cultură, sau: numai victoria culturii este biruința unică și autentică.

Această problemă — a biruinței prin cultură — nu exclude necesitatea luptei cu bolșevismul rusesc.

Pentru euroazianști „împăcarea“ cu realitatea de azi a Rusiei este inadmisibilă fiindcă, preface problema rusă numai în problemă politică. A presupune că lichidarea bolșevismului și a regimului sovietic rezolvă problema dezastrului rusesc — dezastru de mai multe feluri — sau a te lupta cu bolșevism cu orice preț, fără să știi pentru ce te lupți, înseamnă, după euroazianști — a nu covârși bolșevismul în esența lui. Trebuie un plan de reconstrucție, trebuie o formulă de împăcare a contrarietăților intim-sufletești, fiindcă această revoluție a scos la iveală complexitatea contradicțiilor istorice ale vieții rusești, și nu înseamnă a simplifica această complexitate numai printr'o năzuință spre ordinea externă, politico-socială. Bolșevismul este, după concepția euroazianistă o pervertire culturală, și trebuie distrusă această pervertire, dar nu cu tactica revoluției externe E cea mai periculoasă dintre utopii.

„Iată pentru ce, spune Florovschi, pentru așteptata înviere viitoare a poporului rus e necesară acum mai mult ca oricând, propăvăduirea responsabilității personale, chemarea spre cunoașterea creatoare a problemelor vieții, spre renașterea internă“. Pe această bază de iluminare internă stă fondul adânc al concepției euroazianiste. Nu se pot vâri problemele culturii — și renașterea individuală e primul pas spre autoculturalizare adevărată — în tiparele tacticii politice... „Sau ne vom renaște în cultură și ne vom înălța în duh, sau Rusia e pierdută“. Alt naționalism mai universal-omenesc, mai etern-durabil, și mai adânc-creator decât naționalismul înălțat pe duh și pe cultură, intelectualitatea rusă n'a putut până acum concepe.

Naționalismul este creator, este *tragism*. Exclde dogmatismul, întemeindu-se pe criticism. Această antiteză se reduce la antiteza între *idila antică și tragedie*. Idila e, de pildă, Teodiceea lui Leibnitz, care-ți dă încredințarea că lumea a easta creată de Dumnezeu e cea mai frumoasă dintre lumi; e sentimentalismul lăcrimos al poezilor romantici că „ceiaze inima dorește să va înfăptui“, fiindcă nu poate fi zadarnică visarea poetului... O asemenea stare idilică a sufletului slăbește individualitatea, reduce valabilitatea personalității“. „Creator poate fi numai *tragicul*“. Fiindcă numai tragicul vede antinomiile și nu astupă cu raționamente împletite beznele deschise. „Tragicul ascultă glasurile lăuntrice și întrezăririle intuiției sale morale; numai el are conștiința responsabilității integrale neîmpărțită cu nimeni, neîmpărțită cu nimeni, se luptă activ și creator pentru idealurile sale — împotriva curentului“.

Euroazianistul este, prin urmare, noul naționalist rus. El are o sfințenie, a sa, căreia se închină și nu caută justificarea sa, în rațiune și în experiența vieții. Sfințenia lui e renașterea culturii, nu numai în forma unui vis, unei dorinți, unei doctrine, sau a unui sistem de pedagogie; ci ca eroism pur și autentic. Numai în eroismul culturii e fericirea personală și naționalismul universal. Numai *acest* naționalism ridică popoarele trecute prin catastrofă, numai euroazianismul apasă și alungă clocotirea amorfă a pornirilor primitivității

Euroazianismul crede în puterea lui Dumnezeu și în puterea Binelui, înlăturând calculele. Între extremitățile optimismului îngâmfat și raționalist, și pesimismul decadent și neurastenic, stă opera adânc omenească — a tragismului — și aici „în această sferă se desface în fața personalității responsabile — problema creațiunii culturale, creațiunea Tăriei Dumnezeiești“.

G. M. IVANOV

STRĂINII INFRÂNG NEPĂSAREA NOASTRĂ

NU sunt mulți ani de când oficialitatea din Italia s'a pătruns de nevoia apropierei de Orientul European: o înmănușare de interese politice și economice o sileau la aceasta. Iar prin afirmarea tot mai semeață a Fascismului și a «mussolinismului» mai ales, această firească nevoie a găsit un revelator cu atâta mai puternic în accentuarea tendinței de imperialism, visat în cadrele enorme ale celui roman.

În afară de manevrele diplomatice, amintita necesitate s'a concretizat prin înființarea la Roma a unui mare «Institut pentru Europa Orientală», condus de multe personalități de seamă, în fruntea cărora stă și lucrează efectiv *Amedeo Giannini*, ajutat de profesorii *Ettore Lo Gatto*, cel care a întreprins divulgarea literaturii rusești în Italia și *Aurelio Palmieri*, harnic cercetător în domeniul literaturii neogrecești și polone. De literaturile sud-slavice se ocupă cu oarecare continuitate *Oscar Randi* și tânărul *V. Giusti*, iar de cea ungară, nimeni — căci Ungurii nu așteaptă să le facă alții propagandă în Apus. Pentru partea românească a primit oarecari însărcinări *Carlo Tagliavini* dar, până în prezent, legătura o fac membrii școlii noastre din Roma.

Institutul, pe lângă o admirabilă revistă în care publică studii asupra țărilor din Orient, editează o bibliotecă (Literatură, Artă și Filosofie), bogată mai ales în traduceri din respectivele literaturi; (aci a apărut anul trecut o *Antologia di Novelle Romene*, alese și traduse de *R. d'Ergiu Caterinici*); o serie de studii politice, istorice și economice (în care au intrat *Studiile asupra României*, volum miscellanu, de mai bine de 300 pagini, închinat exclusiv țării noastre); o colecție de Bibliografii, o alta în care se publică Constituțiile tuturor statelor din Orient (*A. Giannini* a reproduș-o și comentat-o pe a noastră) și, în sfârșit, o ultimă serie de Gramatici și Dicționare.

Când s'a pus la cale înființarea acestui Institut — acum patru ani — România a lipsit dela apel Urmare: lipsa ei din programul de lucru al „Europei Orientale“, timp de doi ani aproape.

Zădarnic așteptat, concursul nostru (binevenit sub orice formă — fie chiar și prin trimitere de cărți), inițiativa îngăduitoare a pornit tot de acolo. Ea cinstește pe conducători, dovedind că știu să-și înfăptuiască programul, în afara nepăsării vinovate a celor puțini ce nu știu prețului jertfa dezinteresată a lor, cari se străduiesc să introducă în conștiința apuseană cultura celor câteva popoare din Orient, mai demne de luare aminte. Abdicăm de bună voie la acest calificativ?

* * *

În ultimi doi ani „Europa Orientală“ a publicat seria de studii închinată României, amintite în trecut mai sus. Vor urma și altele, mai multe.

Acuma de curând, a publicat o voluminoasă culegere de *Studii Bizantine* (Napoli, Ricciardi, 1924, 30 lire, de 327 pagini), care se impune atențiunii noastre atât prin extraordinara bogăție a materialului (în mare parte inedit) în legătură cu arta și istoria bizantină (trebuie oare să ne dezinteresăm și de ele?), cât și prin două studii consacrate literaturii și artei bizantine dela noi. Dar mai este ceva: întregul volum a fost închinat țării noastre, prin formula modestă a unei postume contribuții a „Institutului pentru Europa Orientală“ la lucrările Congresului de Bizantinologie ținut la București în primăvara anului curent:

„...Această culegere de studii bizantine rămâne totuși ca o dovadă a vieii noastre dorințe de a fi de față și, lăsând modestia la o parte, în chip desult de onorabil, la însemnata reunire care a fost prezidată cu atâta autoritate de Nicolae Iorga; după cum rămâne și o reînnoită expresiune a omagiului nostru față de România, care a organizat congresul și față de Grecia, moștenitoarea literară a Bizanțului...“.

Sunt cuvintele lui *Amedeo Giannini*, în fruntea volumului *).

Această închinare să ne măgulească și la vreme — nu prea târziu — să trezească ecoul cuvenit în redacția vreunei reviste dela noi, prin consacrarea unui întreg număr, Italiei.

* * *

Dintre numeroasele monografii din volum nu putem aminti aci decât prea puține; iată: *R. Buoncore „I. Nemagni del Kapoik dinasti Romani nella Penisola Balcanica“*; *F. De Simone-Bronwer „Il Bizantinismo e i cultori di esso in Italia“*; *Ch. Diehl „L'Ecole française de Rome et les études byzantines“*; *S. G. Mercati „Poesie di Teoflato di Bulgaria“*; *Antonio Munoz „Studi di arte bizantina in Italia“*; *B. Pace „L'arte bizantina in Sicilia“*; *A. Pernice „Imperatrici Bizantine“*; *N. Turchi „L'Italia bizantina“*, etc., la care se adaugă multă bibliografie și ilustrațiuni frumoase.

În legătură directă cu trecutul bizantin al țării noastre se cetesc două studii: acela al lui *Silvio Mercati* (profesor de filologie bizantină la Școala Orientală din Roma) despre câteva epigrame inedite scrise cu prilejul morții lui *Mihail Movilă*, Domnul Moldovii (pag. 143) și acela al lui *Angelo Pernice* (docent de Istoria Universală la Universitatea din Florența) intitulat *Curtea de Argeș e le origini bizantine dell'arte romena* (pag. 293).

Stihurile de îngropăciune, compuse de un grec dela noi în primii ani ai sec. XVII-lea, cu prilejul morții fiului lui *Simion Movilă* și date la lumină de *Mercati*, își au povestea lor, îndestul de evocatoare.

Pe un codice grecesc din fondul Barberini (Biblioteca Vaticană), scris către sfârșitul veacului al XVI-lea, se cetesc câteva compuneri în versuri, de conținut didactico-politic. Acestea urmau să fie ilustrate, astfel că scribul a lăsat locuri goale pentru miniaturile numai în parte executate. Iar în unul din aceste locuri albe, o altă mână, a copiat mai târziu cele patru «epigrame sepolcrale» despre care este vorba.

Ilustrată pe scurt figura lui *Mihail Movilă*, fost Domn al Moldovii timp de câți-va ani, *Mercati* ne dă rezumat cuprinsul celor trei compuneri, pline de locurile comune ale poeticeii timpului și de obișnuitele maxime morale în legătură cu nestatornicia soartei omenești. Reținem totuși acele aluziuni de natură istorică, din care aflăm împrejurările domniei și morții premature a nefericitului Principe, răpus prin viclenie în vârstă de 15 ani.

Autorul n'a putut fi identificat. Indemnul de a

*) În această prefață se anunță apropiata apariție a unei mari reviste bizantine care se va publica la Roma („Bisanzio“), din inițiativa lui *Giannini* și *Palmieri*.

compune aceste poezioare (cusute pe nășalii sau, poate, scobite în piatra mormântului) îi va fi venit dela Margareta, mama lui Mihai, dela socrul său Radu-Vodă sau dela Gavriil, cel care a fost pe urmă uns Domn în locul fratelui răposat.

După o serie de aprecieri cu privire la valoarea poetică a epigramelor (de loc strălucită) autorul lămurește prezența lor într'un codice italian: într'o notă a codicelui dăruit de Pietro Arcudio Cardinalului Barberini, se spune că în 1605 trecu din posesia unui Nicolae Makris în aceea a lui Isari Angeletakis peniru ca în urmă să cadă sub ochii aceluia care a copiat epitafele, în Moldova. De altfel, pe o margină a codicelui se găsesc și adnotări în paleoslavă, făcute tot de o mână dela noi. În urmă, scoarțele îngălbenite de pergament au luat drumul Italiei, mărturie a agărceniei cu care adunau tot ceea ce li se părea demn de interes, epigonii Ūmaștilor din Quattrocento.

Articolul lui Pernice asupra *Curții dela Argeș* (scris cu scopul vădit de a informa publicul italian asupra vechii noastre arte) prețuește mai mult prin sinceritatea cu care relatează cele constatate la fața locului și prin sugestiile demne de luat în considerație, de aceia cari se frământă cu deslegarea problemelor puse de noile descoperiri din Biserica Domnească.

Pe alocurea, articolul său are caracterul unei relațiuni de călătorie și observațiunile unui ochiu venit de pe alte meleaguri, educat de alt cer și de alte linii, își au rostul lor.

Biserica lui Neagoe, Panteonul de azi al României, nu-i place Prefacerile radicale ale lui Leconte de Nohy au dus la o «creație mai de grabă urâtă». Il atrage însă Biserica Domnească «pe jumătate ascunsă de un zid pitic, jupuit și pângărit de grămezi de murdărie» (Vedeți?).

Urmează, firește, istoricul bisericei și al primilor Voevozi Munteni, făcut cu ajutorul datelor mai vechi și a celor scoase la iveală de noile descoperiri. Autorul se arată bine informat în istoria Originelor noastre și într'u aceasta i-au fost de folos informațiile d-lui Drăghiceanu și volumul închinat de curând Curții de Argeș.

Vom zăbovi o clipă asupra discuției dela pagina 299, văzând că d-l Pernice ia atitudine în neguroasa problemă a originii, română ori străină, a celor dintâi Basarabi. Fost-au ei din părțile noastre sau vânturați dintr'o țară vecină? Cele afirmate de ai noștri în această nesigură și nedeslegată problemă, le știm. Să vedem ce relatează prin d-l A. Pernice, antropologul *Blasutti* din Napoli, rugat de primul să-și spună gândul, după ce va fi examinat fotografiile și descrierea scheletelor și țeștelor găsite în gropnițele dela Argeș. Prof. Blasutti mărturisește că elementele de apreciere nu sunt nici pe departe întregi, dar nu se sfiște de-a ajunge la această interesantă concluzie:

„...Există totuși asemănări cu elemente prezente în regiunea dunăreană din epoca năvălirilor, de-o pildă în osemintele din Giacomo (sec. VI) care se socotesc a fi de Goți ori de Gepizi, și cu acelea din cimitirul slavonic din Bijelobrd (sec. XI). Și în aceste serii apar unele cranii cam largi și țeșite cu puternic profil facial, de atribuit unor elemente nordice și nu este exclus ca o astfel de îndepărtată înrudire, dăinuind din vremea năvălirilor germanice și slave, să corespundă cu cea mai mare

parte din caracterele Basarabilor... Aceștia, în orice caz, n'au nimic din tipul dinaric dominant astăzi în regiunea dunăreană și balcanică, nimic din tipul mediteranean și absolut nimic din acela asiatic ori mongolic. Tipul lor fizic, cam pecu iar, eră poate și în viață, străin de masa populațiunei supusă ori înconjurătoare» (301).

De aci și concluzia istoricului italian. „Această încheere ne îndrituește ipoteza că Basarab va fi aparținut unui neam care n'a fost cel românesc; unui neam de prădători și stăpâni poate de rasă germanică—Gepizi?—cari se întâlnesc cu zecile în istoria balcanică și care s'a impus, prin puterea și capacitatea sa, împăciuitoarei populațiuni de țărani din coasta Carpaților, izbutind astfel să înjghebeze un Stat»

Amintită și influența Ungariei angevine asupra noului Voevodat muntean și emisă ipoteza unei influențe germanice (dedusă din orânduirea feudală, dar mai ales din costumele și aurăriile descoperite), Pernice stăruie mai mult asupra copei de aur a lui Radu Negru despre care spune la un moment dat: „...În toată orfevrăria medievală nu cred să se găsească o bijuterie de aur atât de minunată și atât de interesantă ca aceasta... Împotriva părerii d-lui Drăghiceanu care s'a gândit la o factură italie-nească, d-l A. Pernice se gândește la o influență germano-boemă, și arată pe ce se întemelază ipoteza sa (p. 302).

Partea din urmă a articolului este consacrată arhitecturii monumentului și afrescurilor de factură tipic bizantină. Nu lipsesc nici aici unele observațiuni și analogii de cel mai mare interes; asemănarea cu alte monumente din Balcania bizantină, origina meșterului, etc

Iată și prima impresie pe care i-a lăsat-o vederea bisericei: „...Îmi amintesc de impresiunea pe care am avut-o intrând în bisericuța românească, pierdută aproape în mijlocul uriașului lanț al împăduririlor Carpați: o viziune de frumusețe gingașe și mistică pe care am mai avut-o odinioară în Cappella degli Scrovegni la Padova și în Biserica Superioară din Assisi. O bogăție de colori în care predomină tonurile calde: aurul, albastrul marin, galbenul, roșul, verdele măsliniu, trandafirul; compoziții de largă respirație, pline de armonie și de mișcare; decorațiuni fastuoase; atitudini de sfinți și de madone care ridică sufletul în neant».

La prima vedere s'a gândit la o analogie cu Primitivii Italiani (*Cavallini*, *Duccio di Boninsegna* și chiar *GiOTTO*) dar în urmă s'a convins că factura este tipic bizantină și că orice influență italiană trebuște înlăturată (planșele, bine alese, ajută comparația).

Ca o întregire a studiului picturului Mihai din citatul volum, Pernice stabilește o serie de ingenioase asemănări între afrescurile din Argeș și altele contemporane lor, din arta bizantino-balcanică (pag. 306).

La sfârșit, prof. Pernice făgăduiește un studiu mai mare asupra Curții de Argeș. Il așteptăm cu plăcere, încredere și răbdare, așa precum așteptăm de patru ani un volum întreg închinat țării noastre, în mare parte scris. Ori care din ele va veni mai degrabă, va fi bine venit și prețuit de noi cu aceeași înțelegătoare, caldă prietenie și recunoștință. Măcar atât.

ALEXANDRU MARCU

CRONICA MĂRUNTĂ

ÎN aceste însemnări, trecător scrise pe nisipul actualității, ne-am ferit cât mai mult de spovedanii. Ele, nici n'ar fi interesat lectorul, și nici nu-l interesează. Am ținut să înfrângem piedicile cu cât mai puțin aliați, fiindcă birui mai desăvârșit când ești singur. Totuși, nu e o taină pentru nimeni, că o tipăritură e astăzi o jertfă, un eroism și un dar. Numerile din ce în ce mai rare și mai neregulate, din anul trecut al acestei reviste, nu însemnau nici oboseală, nici trândăvie. În dosul zilelor deșert trecute, când lectorul va fi părăsit librăria nemulțumit de puțin ordonata noastră gospodărie, se ascundea o dărză și uneori desnădăjduită sbatere, pentru a plăti un tipar, o hârtie ori un clișeu — scumpe toate. Fără preț era doar scrisul și munca tuturor, căci doar scriitorul sărac, mai are încă în această țară a tuturor precupețirilor și îmbogățirilor, mândria săracului de a dăru.

Un an de zile, pierderile crescute, cu cât creștea numărul cititorilor, au fost acoperite de «Fundatia culturală Principele Carol». Fără nici o condiție și fără nici un amestec, în gândurile, convingerile și scrisul nostru, și-a luat asupra-și grija tiparului și gospodăria bănească, pe cât i-a fost în putință. Mai mult poate, decât din partea noastră, mulțumirea cea mare i se cuvine din partea lectorului, care a avut astfel la îndemână o publicație de artă, cu prețul a trei bilete de tramvai, ori a cincisprezece țigări, ori a unei ciorbe de perișoare la un restaurant modest, fără servete. S'a întâmplat uneori, ca această faptă bună a unei instituții de cultură, ea însăși săracă, să fie bănuitor interpretată. Sânt oameni care nu pot vedea, dedesubtul unui fapt desinteresat și larg, decât o intenție și un folos ascuns.

Când oficialitatea, a mers cu ostilitatea până a ne suprima și permanentul de căile ferate, necesar administrației noastre, pentru ca să-și încaseze din târguri îndepărtate, abonamentele și plățile depozitelor în întârziere; am socotit acest ajutor al «Fundatiei Principele Carol» altceva decât o pricină de umilire, ori o pierdere a libertății. Totuși, pentru a risipi orice echivoc, și pentru a nu face să se răsfrângă cât de îndepărtat asupra unei instituții de cultură, răspunderea unor gânduri, convingeri și a unor campanii, care sânt numai ale noastre, la acest sprijin am renunțat. «Gândirea» va apărea mai departe, tipărită din truda celor ce-o scriu. Un om de bine, care ține nici să nu-i fie numele rostit, cu atât mai mult cu cât n'a scris stihuri în viață și nu râvnește la un jilț al Academiei ori la un premiu național, ne-a pus la îndemână hârtia pentru un an. «Fundatia Culturală Principele Carol», ne dă în cele mai etine și păsuitoare condiții, tiparul institutului său grafic. Vom putea astfel apărea pe viitor, la zi. Cititorului îi cerem să se aboneze. Ne va scuti în chipul acesta de greutatea gospodărești, de a alerga după banii exemplarelor vândute, în târgurile depărtate, unde vânzătorii de rea credință înabușe viața oricărei publicații românești, de cinci ani încoace. Sânt aceste toate, spovedanii neobișnuite, pentru noi și pentru alții. Le-am făcut, fiindcă e bine ca lectorul să le știe neted, el care poate e nemulțumit, că nu-i oferim pe lângă tot ce i se dă cu prețul unui pachet de țigări, și un imobil premiu ori cel puțin o garnitură de ietac. În această mărturisire, a atâtor jertfe adunate pentru a asigura

astăzi traiul unei reviste, e poate și puțin orgoliu. Fiindcă — după cum scria undeva Henry de Montherlant — chiar dacă s'ar scoate mumiiile din feșele lor și dacă le-am putea strânge inima, încă ar curge o șuviță de vanitate.

RÂNDIRILE scrise aci și aiurea, pentru a trezi în cugetul directorilor de ziare populare, simțul unei datorii față de cultură, au stârnit odinioară zâmbete. Învinuiam atunci gazetele, că măresc numărul paginilor pentru a povesti mai pe larg crimele, scandalurile politice, sinuciderile de senzație și indispozițiile stomachale ale cutărui fost, actual ori viitor ministru, despre care peste un deceniu nimeni nu-și va mai aminti că a existat vre'odată; și în aceiași vreme, nu găsesc spațiu pentru a strecura pe deasupra, și două trei coloane de informație literară, artistică și științifică. Socoteam că era cu atât mai mult o datorie să o facă, cu cât se bucurau în cumpărarea hârtiei, de privilegiul de care nu se bucură nevoașele publicații de reală cultură. Cu tot surâsul flustratec al reporterilor de fapte diverse, intrați în intimitățile miniștrilor și decorați pentru servicii naționale (anunțarea amănunțită a unei operații de calculi la rinichi, suportată de un ministru oarecare, e un serviciu național) — cuvintele au străbătut. Am putut vedea, în luptele deslănțuite între diferite gazete în jurul prețului hârtiei, o vagă preocupare de rostul pe care l-ar avea un ziar, în răspândirea altei lumini decât cea a groaznicelor incendii. O gazetă de dimineață, a hotărât acordarea unui premiu anual, pentru cel mai bun roman.

E netăgăduit un fapt de cultură. Premiul s'a dat în afară de sforăriile redacției, după libera apreciere a comisiei întocmite. Indiferent de meritele lucrării alese, în curs de tipărire acum, valva făcută în jurul acestui premiu și marea publicitate acordată unei opere literare, e de folos și pentru literatura românească și pentru marea public cititor. E chiar de neînțeles, că indemnul n'a avut răsunet și la conducerea celui mai răspândit și mai bogat ziar, «Universul», pentru care o mai mare grijă a evenimentelor culturale, n'ar însemna un lux de prisos, iar pentru românismul de care face atâta caz, ar fi și o datorie.

E drept, că și așa cum fac «Dimineața» și toate ziarele tipărite în editura «Adevărului», operă de cultură, e ipocrit și fără suport moral. Când, după învățătura nu știm cărui neam din Asia Mică, pui un om sub «herem», adică îi ignorezi existența fiindcă îți displace, deși omul și opera au ființă; cititorul are drept să se îndoiască de valoarea morală a făgăvniciei tale dragoste, de artă și de scris. Pentru Dimineața, Adevărul, Adevărul literar, Octavian Goga nu există, n'a fost ales la Academie, n'a rostit cuvânt de recepție, n'a fost cinstit cu premiul național de poezie. Octavian Goga firește și opera sa, n'au fost desființați cu această critică literară, de struț. Metoda însă interesează, fiindcă zugrăvește o mentalitate. Cu această mentalitate, poți face politică literară de cafenea și cultură de suburbie.

Dar nu mai ai drept, să-ți trâmbeiezi virtuțile și să te fălești atâta, că le vinzi numai cu trei lei.

ÎNĂLȚAT din colecția publică, Ateneul român pare așezat în mijlocul Bucureștilor, să-i fie cetățeanului permanent prilej de mândrie și de mustrare. De mândrie, fiindcă ascultând îndemnul răposatului Exharcu: — „Dați un leu pentru Ateneu!“ — s'a dovedit odinioară în stare să contribuie, el, anonimul, la zidirea unui monument dintre cele mai însemnate ale timpului. De mustrare, fiindcă astăzi, cu nepăsare tot el, anonimul, îl lasă pe mâini barbare și minți străambe, să-i dea întrebuintările cele mai ciudate și cu desăvârșire streine, de folosirea pentru care fusese pusă cea dintâi piatră a temeliei. Bunăoară, cele câteva săli de expoziție ar fi să aibă, chiar după cel mai simplist cuget, rostul de a adăposti adevărate sărbători de artă. Căci o expoziție de pictură și de sculptură aleasă, devine chiar pentru cel mai puțin pregătit cetățean, o sărbătoare. Ateneul român găzduiește însă în afară de rare excepții, jalnice exhibițiuni de diletanți și amatori, iar artiștii autentici sunt nevoiți să umble cu cortul sub acoperișuri streine, întunecoase și plătite scump. Artă română, Dărăscu, Teodorescu Sion, Tonitza, Rodica Maniu, Ressu, au fost dintre acei al căror talent n'au plăcut se vede, cunoscătorilor de subțire artă, care conduc Ateneul. În schimb d-na Filotti își poate expune cărțile poștale horticoale, nesupărată, chiar de două ori pe an, ceiace încă, desigur îi va fi părând prea puțin. Am auzit că destinele acestui adăpost de frumos și cultură, e lăsat în seama unui comitet, printre care se numără scriitori, artiști, profesori, miniștri și foști miniștri, și nu mai știm ce, și cine. După care criteriu și cu ce răspundere, n'am putut afla, dar fără îndoială că răspunderea și criteriul există, măcar de rușine față de cetățeanul care și-a dat el, gologanul din punga lui săracă. Știm doar, că pentru a păstră vie amintirea comitetelor și comițiilor caragialești, Ateneul român își primește membrii cu discursuri de recepție și alte manifestări de sănătos humor, concurând pe cât poate activitatea somnolentă a Academiei, și aducând astfel puțină veselie în searbăda noastră vieată de toate zilele. Când râsul însă s'a potolit, e rândul să prinzi de piept acești domni și să-i întrebi cu ce drept îngroapă în ridicol și netrebnicie, o faptă care a fost pornită să fie bună. Un membru etern al

acestui comitet, ni se spune că deține de multă, foarte multă vreme, pe un preț de nimic, o casă din averea Ateneului. Ceeace nu împiedică acelaș comitet, ori reprezentantul aceluiaș comitet, să ceară pentru o sală de expoziție, artiștilor de frunte dar săraci, prețuri de speulă, ca orice proprietar hrăpareț, împotriva căruia n'ai drept cel puțin să te indignezi, fiindcă își face meseria și n'are pentru arta românească nici o datorie.

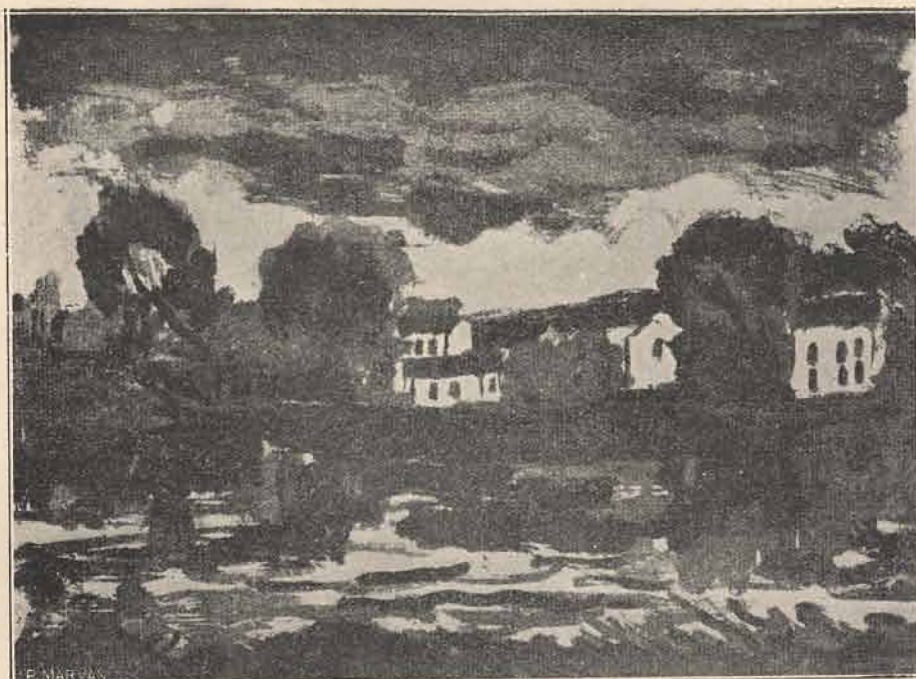
Nu era nevoie de mare istețime, pentru a afla cum se poate îndrepta răul. Se află la noi, o „Societate a Scriitorilor români“, altele ale artiștilor, câte-va societăți de presă, alte alcătuiți cu scopuri pur și desinteresat culturale. Firesc, ar fi fost ca aceste societăți, să aibă dreptul de ași trimite reprezentanți în comitetul de conducere al Ateneului, fiindcă arta trăește ni se pare mai întâi prin artist, și în casa lui, artistului i se cuvine îngăduința să-și spună cuvântul. E simplu. Dar vedeți, nu s'a învechit de loc, vechea poveste a muștei la arat.

2

EXPLORATOR la distanță al literaturii revoluționare ruse, Al. Eliasberg, tipărește cu o prefață de D. Merejcovschi, cartea „Russische Literaturgeschichte in Einzelporträts“ în care prisosesc faptele fără o adâncă și largă explicare a lor. Eliasberg crede că o bogăție de nume și fapte literare constituie o literatură calitativă — singura care rămâne cu preț și folos. O anecdotă istorică alegorizează actualitatea literară a creațiunii sovietice. În plina tiranie tatară se întâmplă des ca deasupra a o multime de spinări de ruși culcați, tătarii întindeau scândurii și pe această dușumea veselă făceau veselii zgomotoase. Sub scândurile regimului sovietic zac umilite și ofensate sufletele scriitorilor. Deasupra lor, bubuie cheful maximaliștilor economici. Artă nu poate fi, pentru că nu există libertatea de concepție, de manifestare a suferinței. Poetul a ajuns un ghiduș — Esenin de pildă — chiar când are talent. Artistul în general e propagandist. Artă rusă trebuie căutăată în străinătățile îndepărtate și nu atât de insuportabile, ca chiotul flăcăului cu armonica în mână și Marx subțioară.

CĂRȚILE, revistele, manuscrisele și toată corespondența Redacției și Administrației, se vor trimite pe viitor, pe adresa revistei «Gândirea», Palatul Sindicatului Țărăștilor, Str. G. Cantacuzino No. 2 București.

IMPRIMERIA FUNDĂȚIEI CULTURALE
„PRINCIPELE CAROL“, BUCUREȘTI
CLIȘEELE MARYAN

MAURICE DE VLAMINCK

Litografie

MAURICE UTRILLO

Litografie

GÂNDIREA

BOURDELLE

Bustul d-lui Ath. Simu

GÂNDIREA

A APĂRUT:

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
FILOSOFIA STILULUI

UN VOLUM CARTONAT 84 PAGINI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ADRIAN MANIU
LÂNGĂ PĂMÂNT

UN VOLUM 84 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

CEZAR PETRESCU
DRUMUL CU PLOPI

UN VOLUM 160 PAGINI CARTONAT 40 LEI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

SAVONS
PARFUMS
COSMETIQUES

ELIDA

PARIS

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
SCR. CÂNCACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUA EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGAM SA FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CÂNCACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

15 OCTOMBRIE 1924

CUPRINSUL:

ARTA PLASTICĂ ROMÂNEASCĂ <i>de Francisc Șirato</i>	1	CRONICA LITERARĂ ȘTEFAN PETICĂ <i>de Pamfil Șei- caru</i>	22
CÂNTEC DE MUNTE <i>de Nichifor Crainic</i>	5	CRONICA ARTISTICĂ	
CÂNTEC PENTRU TRECUT <i>de Lucian Blage</i>	6	MARGINALE. UN BUST DE BOURDELLE <i>de Oscar Walter Cizek</i>	24
A SBURAT O PASĂRE NEAGRĂ (fragment de roman) <i>de Cezar Petrescu</i>	7	CRONICA DRAMATICĂ	
CIOBANUL BĂTRÂN <i>de Adrian Maniu</i>	18	PIESE VECHI ȘI NOUĂ <i>de Pam- fil Șeicaru</i>	25
IDEI, FAPTE & OAMENI		DIN VECINII APROPIAȚI	
CÂNTĂREȚII DE PE PLAI <i>de Gd.</i>	20	EURASIANISM <i>de G. M. Ivanov</i>	27
PACEA BALCANULUI ȘI PRO- TECTORATUL ORTODOX <i>de Nichifor Crainic</i>	21	STREINII ÎNFRÂNG NEPĂSA- REA NOASTRĂ <i>de Alexandru Marcu</i>	29
PENTRU RISIPIREA UNEI CON- FUZII <i>de Tudor Vianu</i>	22	CRONICA MĂRUNTĂ	31

ILUSTRĂȚII

COPERTA: Frontispiciu *de Teodorescu Slon.*
SŪPLIMENT: Bustul d-lui Athanasie Simu *de Bourdelle.*
LITOGRAFII *de Utrillo și Wlaminck.*
DESENE ÎN INTERIOR *de Demlan și Petrașcu.*

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI,
400 LEI ANUAL. ÎN STRAINATATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
SCR. CÂNCACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—